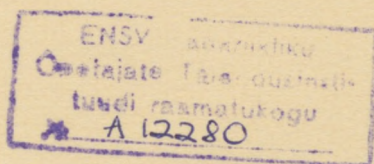

KARJA KIHELKONNA HARIDUSLUGU VI

ALBERT SEPPEL

TRIIGI
KOOLI KROONIKA

1969

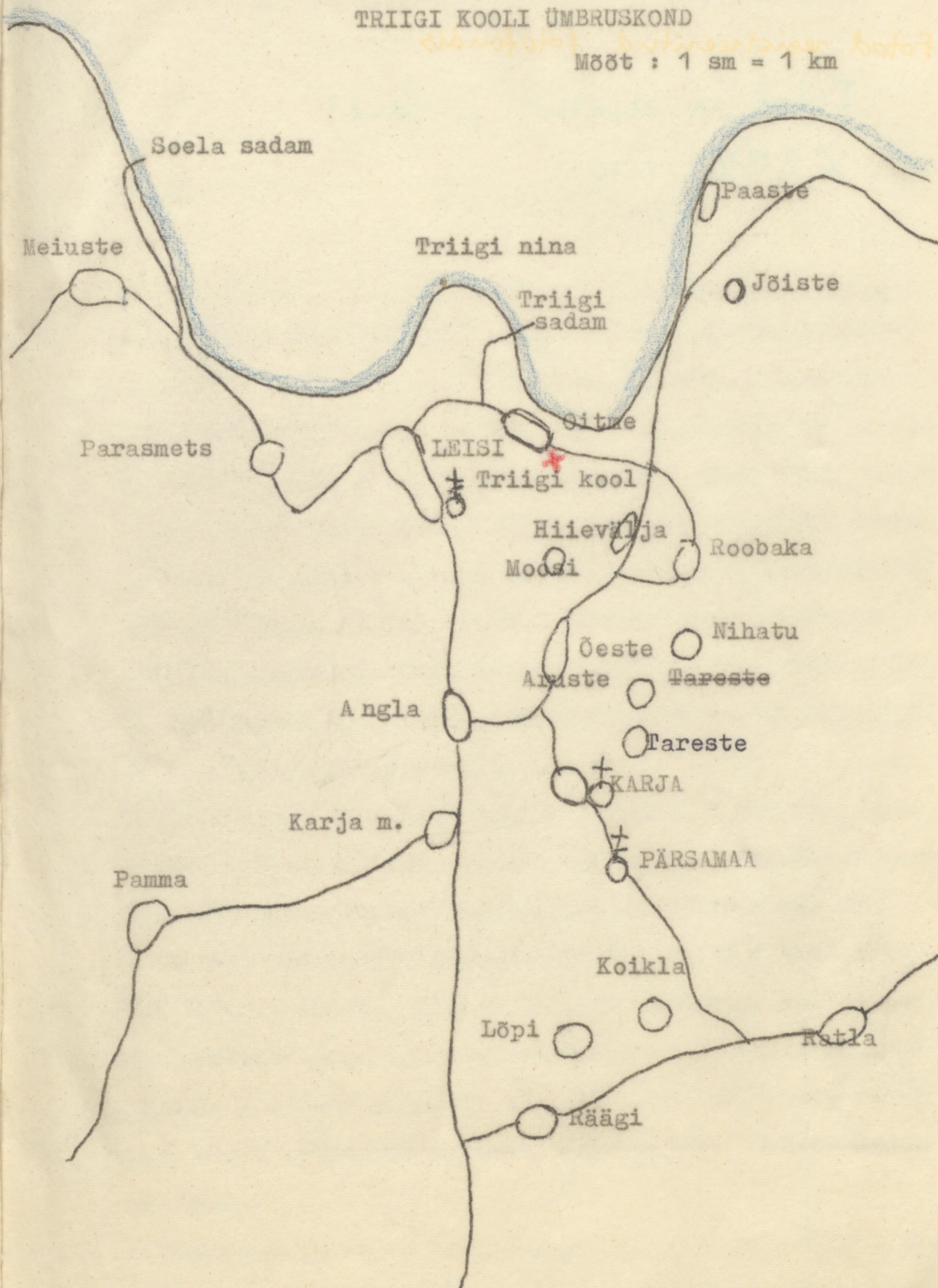
37(093)

PEM 292
KS39

Fotod registrenitua fotofondis

TRIIGI KOOLI ÜMBRUSKOND

Mõõt : 1 sm = 1 km

TRIIGI ALGKOOLI KROONIKA, NAGU SEE OLI KIRJUTATUD

K R O O N I K A

"Oli kord", nii algab palju muinasjutte, ning minulgi on ütetus: "oli kord" keelel, alates esimisi vagusid ajama praeguse Triigi 3 kl. algkooli kroonika kirjutamiseks. Enne kõike aga olgu tähendatud, et ma mitte hästi tuttav ei ole siinse elu-oluga enne mind, (olen siin 8 kuud) ja et minul täpseid andmeid kroonika kirjutamiseks käepärast ei ole, ning et ma selle ülesande häämeelega mõnele selles suhtes kompetentsemale isikule usaldaks, ehk seda veel hoopis edasi lükkaks, kui mitte Saaremaakonna Koolinõuniku ringkiri N5744 - 12 okt. 1923 seda viibimatult ei nõuaks.

Andmed, milliseid siinkohal järgnevalt kasutan, olen saanud selle kooli praeguselt Hoolekogu esimehelt Kustav Sepp'alt (Käba Kusta) suusõnalisel jutuvestmisel ning Leisi Õigeusu Kiriku kroonikast, ent kuivõrd need andmed tööle vastavad, mina ei tea. Kustav Sepp aga ütles end suuremalt osalt kõike isiklikult enda isalt kuulnud olevat, millised asjaolud ning osalt ka sündmused temal veel hästi meeles olla. Tema, Käba Gustav, rääkis umbes järgmist:

"Missugused mõjud või põhjused selles mõõduandvad olnud, et kunagi Triigi mõisa-kubjas enda elumajas mõisas, kus peale tema elutsenud veel mõisaherra ^tpoapoisid ja

toatüdrukud, hakkanud ümberkaudsete "orjade" lastele lugemist ning kirjutamise tehnikat õpetama, pole teada. Muuseas lubanud mõisaherra neid lastevanemaid omi lapsi kubja juurde kooli tuua, kes korralikult teda orjanud ja kelle ülespidamine ei äratanud kahtlust. Niiviisi kogunud lõpuks väike lastesalgakene kubja juurde õpetust saama. Mingisuguseid õpiraamatuid tol ajal pole olnud, samuti ka mitte nüüdseid õpimetoode, kuid tähti tundma õpetamisel andnud suurimaid tagajärgi ning tinginud suuremad saavutused kubja kepp. See kestnud nii hulga aega, ent kuidas sellesse ajajärku selgitust võiks tuua - ei tea.

Lõpuks hakkanud need mõisaherra "alandlikud orjad" seda aru saama, et see kubja poolt õpetatav lugemine ning kirjutamine päris hää asi on. Mõisaherra lahkel algatusel ja nõusolekul tulnud selle peale, et vaja oleks saada parem klassituba, kui seda kubja eluruum on. Otsustatud ühiselt ehitada selle tarvis päris eraldi maja. Mõisaherra andnud maja ehitamiseks tasuta materjali, kuna töö kohalikud elanikud ühiselt pidanud tegema. Koolimaja ehitusplatsiks valitud kõrgendik, kus praegune koolimajagi asub. Koht olnud põlise männametsaga kaetud. Et seda uskuda, võib vaadata vareme kohta ning poolmädanenud männapuu kändusid. Nagu räägitud, nõnda tehtud ja varsi olnud koolimaja, millel õieti väikesed aknad, valmis. Et aknad väikesed olnud, olnud ka klassituba alati poolpime. Pimedust suurendanud ümberkasvav männamets.

Kreeka-Õigeusuliste vanemate lapsi sellesse kooli pole võetud, vaid selles saanud õpetust ainult Lutheruse usu- lised lapsed. Sellevastu muretsenud aga Kreeka-Õigeusuli-

sed kuhugille Oitme küla talukambri klassitoa aset täitva ruumi, kuhu enda algatusel saatnud oma lapsed õpetajalt juhatust ja õpetust saama. Selle kohta leidub Leisi Õigeusuliste koguduse kroonikas järgmist: "Triigi kool Oitme külas tegutses 1861. aastast kuni 1865. aastani." ¹ Maja üür viis (5) rubla aastas, kuid maja laste õpetamiseks mitte kohane, peaaegu kõlbmata. Oitme küla taluperemees Toomas Uusna täitis kooliõpetaja kohused hoolikalt. Palk 5 - 20 rubla natuuras lastevanemalt ja 50 rubla aastas koolivalitsuselt. Kõik tarvisminevad koolisummad saadud Sinoodilt. Lapsed käinud enam-vähem kõik koolis. Puudunud ainult väga vaesed."

Et sellel koolil - Oitme külas talukambris - praeguse Triigi 3kl. algkooliga palju ühist ei ole^(enne), kui alates 1918 a. mil need koolid ühendati, jätan selle hoopis kõrvale, püüdes jälgida Triigi algkooli tegevust ehitatud ues majas.

Esimiseks ja tööpoolest viljakamaks koolmeistriks, nagu õpetajaid tol ajal kutsuti, olnud eeltähendatud uues koolimajas Tõnis Sepp, kohaliku mõisa moonakas, kes enda hariduse saanud Triigi mõisakubja koolis. Tema näidanud õpilastele lugemist ja kirjutamist oma surmani.

Peale Tõnis Seppi¹ surma võtnud laste koolitamise enda kätte tema poeg Priidu Sepp. See pole oskanud või tahtnud kooliõpetaja ametist hästi lugupidada ning sellepärast jätnud maaharimiseⁿ ja lastekasvatamiseⁿ (tema abielust sünd!) koolitööks väga vähe aega. Ühesõnaga - perekondlikud mured ühes leivaküsimusega pole tal lasknud koolitööd korralikult teha, sest ameti eest saadud tulu olnud niivõrd väike,

¹ See lause on originaalis vene keeles kirjutatud. A.S.

et enda ja perekonna elatamiseks ei jatkunud.

Vahepeäl tulnud kohalikul Triigi mõisa pärisherral Karl von Pollil tarvidus kohtumaja järele. Kogu aeg oli kohalik kogukonna kohus enda istumisi korraldanud Oitme külas kusagil talukambris. Karl von Poll, rahvaga selle üle läbirääkides jõudnud otsusele, et vaja ehitada kohtumaja, mis ühtlasi võiks olla ka kooli ja palvemajaks. Arvesse võttes seda, et eelmine (s.o. esimine) koolimaja, kus lapsi koolitanud Tõnis Sepp oma eluaja ja nüüd tema poeg Priidu, olnud lagunemas, otsustatud von Polli kavatus jaatavalt. Muret teinud ainult ehituskulud. Korraga tulnud hää idee peale, ehitada maja eestkätt palvemaja nimel, kus siis ka nagu juba öeldud võiks koolitada lapsi ning mõista kohut!

Seda nõu peetud kõige paremaks, ning aastal 1886 ehitatudki Luteruse usuliste Abikassa või Konsistooriumi rahalise toetusega praegune Triigi 3kl. algkoolimaja. Puu ehitusmaterjali andnud mõisaherra von Poll tasuta, kuna töö kohalikud elanikud solidaarselt ilma tasuta pidanud tegema.

Õpetajaks peale Priidu Sepa olnud Ado Midri, kes alguses endises majas vähe aega töötades ning rahvast ligimise armastusele mainitsedes praeguse koolimaja ehitamist toetanud, kus ka kohe peale uue maja valmis saamist õpitunde korraldama hakkanud. Võtnud naise - Anu - teinud lapsi ja kui tal mõnikord juhtunud tarvidus kuhugile minnekuks olema, usaldanud õppetöö klassis naise Anu hooleks, kes seda siis ka nii muuseas supikeedu kõrvalt korraldanud. Tema hariduslist tasapinda ei olla teada, kuid "koolikatsumise" ajal, millist katset korraldanud Karja kiril-

ku pastor, saanud kiita, et 25 koraali oskanud pääst laulda. Olnud õige "püha" mees, õpetanud katekismust paar tundi igapäev, lasknud siis ka kirjutada ning rehkendada, kuna pääle lõunat tulnud küsimused-kostused piibliloost, piiblist enesest. Katekismusest teadnud õige ladusalt rääkida ning oskanud päris häästi manitseda. Palka saanud ta Triigi ja Roobaka mõisatest kumbagist 4 vakka vilja ning sellele veel lisaks lastevanemate kehv and, mis mõisaorjusest hoolimata oli jõutud koguda ning tagavarana hoida. Kuid varsi lõpetanud mõisad palgamaksmise ning see koorem langenud ainult lastevanemate kanda; sellega kuivanud kooliõpetaja palk ning ühtlasi ka tööviljakus ikka vähemaks, kuna seda ennegi ütle mata vähe olnud. Palgaks olnud nimelt pool külemittu vilja talu pealt, kust laps koolis käinud.

Ado Midri töötanud siin õpetajana olles ning kõrvalteenistust otsides aastast 1885 kuni 1895, mil surnud.

Tema järele olnud õpetajaks tema poeg Kustav Midri - Kaarma Seminari haridusega, kes muuseas hakkanud õpetama ka venekeelt, lisaks usuõpetusele. Olnud õpetajaks 1895 kuni 1904 a., mil läinud Triigi mõisa valitsejaks.

Nimetatud õpetajal, Kustav Midrilolla veel praegugi kohaliku rahva seas soe mälestus ning nii mõnigi tuletavat teda tänutundega meelde. Tema suurimaks teeneks rahva silmis olnud tolle ajaga võrreldes hoolas ning korralik koolitöö ja rahvaharidustöö väljaspool kooli. Tema organiseerinud Triigi kooli juures esimise ja tänini viimase laulukoori. Enne ja pärast teda olnud õpetajad pole sellega hakkama saanud, hea vahekorra puudumise, saamatuse ning vilumatuse tõttu. Olnud korralik töömees igatpidi

ning sellepärast teinudki talle mõisaherra ettepaneku - tulla temale mõisavalitsejaks, lubades korralikku elu- ülevalpidamist ning teisi paremusi. Lõpuks läinud temalgi vahetada rahvaga teravaks ja aastal 1904 loobus ta õpetaja ametist, minnes mõisavalitsejaks.

Peale Kustav Midri lahkumist alanud, nagu kohalik rahvas seda armastab nimetada, Triigi kooli õpetajate "katk", sest ükski ei püsi kohal üle ühe aasta. See asjaolu sünnitab rahva seas nurinat.

1904 a. - 1906 a. olnud õpetajaks keegi Kustav Magus, kuna peale selle läinud see "auamet" Karja kiriku praosti Vöhrmanni kutsari Johan Erlei kätte, keda praost siia sobitanud. Nende tegevuses ei olla midagi nimetamisväärilist. Olnud peaaegu samased kui harimata ning kasvatamata külapoised - ilma mingisuguse autoriteedita. Olnud õpetajaks rohkem nimepärast kui asja enese pärast. Millegi poolest nimetatud rahva ega õpilaste tänu pole teeninud.

Korraga tulnud mõisa ja kirikuhärradel mõtte Triigi külakooli kihelkonnakooliks ümber muuta, s.o. rahva vaimlise tasapinna "tõstmise" peale rohkem rõhku panna. Teostanudki enda kavatsuse ning aastal tehtud koolimajale 120 rublaline remont (sindlikatus) ning endine külakool saanudki korraga kihelkonnakooliks vilunud ja rahva jutu järele tubli õpetaja Villem Mets'a juhatusel.

Tähendatud Villem Mets teinud koolitööd hoolsasti, vaatamata sellele, et kõrvakuulmise nõrkus, lühike nägemine ning närvihaigus teda tugevasti ning õpilastele tuntavalt tema töös takistanud. Palk olnud elamiseks väike - suvel

käinud Riias tööl perekonnale leivapala kindlustamiseks, kuna talvel klassis töötanud. Tema ajal olnud siin ka internaat, kus kaugema tee lapsed ööseti maganud. Internaadid ruumiks olnud klassituba, kuna köök ja söögi valmistamine õpetajaga ühine olnud. Päeval pandud õppetöö ajal magadiskotid klassi nurka virna, kust tolleaegsete õpilaste kõneluse järgi vaheajal väga hää olnud allapuperdada. Kui müra ja kära teinekord tunni ajal liiale läinud ja õpilased õpetajat Metsa palju äritanud, toonud see köögist kirve ning kihutanud lapsi mööda kuusikut taga! Seda kõneles nimelt praegune Leisi 6kl. algkooli õpetaja Salme Raun, kes ka enda esimese hariduse õpetaja Mets'alt saanud.

Metsa järele tulnud õpetajaks Johannes Raun, kelle tegevus olnud ilmetu. Järgmiste õpetajate, järjekorras:

1. Otto Uustalu,	2. Alide Medri,
3. Jakob Süld,	4. Lydia Dsiss ja

5. Aleksander Aus, kes praegu kõik Saaremaakonnas õpetajaiks, poole olen pööranud palvega, saata andmeid kroonika kirjutamiseks, milliseid aga ükski nimetatuid heaks ei ole arvanud saata.- Sellepärast jääb koolide ümberkorraldamise ja Eesti kooli loomise ajajärgu valgustamiseks tühi koht.

Mai kuul, 1925 a.
Triigis.

Bernhard Tõsine.

1924 - 1925 ÕPPEAASTA.

Viibides Tartus, avaldin soovi, et mind valitaks Triigi algkooli õpetajaks. Minu soov täideti Leisi vallanõukogu poolt juuli kuu lõpul 1924 a. Septembri kuu keskpaigu kohale ilmudes olid koolimaja juures remont-tööd pooleli; ehitati katust, parandati ahju ja lubjati seinu valgeks. Esimisel nägemisel jättis koolimaja endast rusuva mulje, sest igalt poolt paistis korratus ja lohakus silma. Tegin korralduse ruumide ja maja ümbruse puhastamiseks, missugune korraldus ka 1.oktoobriks oli täidetud.

Esimesel oktoobril (määratud ajal) 1924 a. algas töö. Õpilasi aasta algul 31. Häda on väikeste laudadesse paigutamise, mis kuidagi ei taha korda minna, sest pikad lauad, viie kuni kuue õpilase jaoks, on väikestele kõrged - distantis ja diferents ebanormaalsed! Õigest seisakust ja korralikust käekirjast pole juttugi! Lauad kõiguvad jalgel, tindipotid lendavad uperkuuti, vihikud ja raamatud varsi tindiga määritud. Kuu aega hiljem saadeti vallavalitsuse poolt neli normaal koolilauda, kuhu siis õnneks suurema osa esimese aasta õpilasi sain paigutada.

Esimeses jaoskonnas õpilasi - 12, neist 6 poisslast ja 6 tütarlast; teises klassis õpilasi 8, neist 2 poisslast ja 6 tütarlast; kolmandas klassis õpilasi 11, neist 6 poisslast ja 5 tütarlast. Eelmisel aastal pole nähtavasti klassis õppetöös mingisugust korda olnud, sest õpilased ei oska end sugugi ülevalpidada. Kõik korraldused ja nõudmised paistavad neile uudisena.

Esimisel pühapäeval peale õppetöö algust oli lastevanemate koosolek. Hoolekogu liigeteks valiti Karl Rand, Gustav Sepp ja Joosep Puusepp.

(Siinkohal katkevad Bernhard Tõsise käekirjaga tehtud sissekanded ning algavad Herman Muri omad, mis kestavad kroonikaraamatu lõpuni. A. S.)

Mulle teadmatul põhjusel on õpetaja Tõsine loobunud kroonika kirjutamisest pärast seda kui teinud tänuväärse töö Triigi algkooli kroonika vanema ajajärgu ülestähendamisega. Olles viimane õpetaja sellel kohal, tunnen endal suurema kohustuse olevat lõppjoont alla tõmmata Triigi algkooli õpetajate ülikirjule nimestikule.

Herman Muri

Triigi algk. juhat. 1926/27.a.

Minagi pean kahjatsema, et mul ei ole millegagi tähta seda tühja kohta, millist mainib õpetaja Tõsine, s.o. Eesti koolide loomise ja ümberkorraldamise aeg. Eespool nimetat õpetajaist on Otto Uustalu surnud (tiisikusse), Jakob SÜld ja Aleksander Aus koolitöö põllult lahkunud ja järelejäänud on praegugi võlgu mu küsimusile ses asjas. Esitan siinkohal siiski neist õpetajaist üksikuid nippeid-näppeid, milliseid kuulsin juttu "puhudes" kooli lähema naabri Gustav Sepp'aga (Kooli Kustaga). Muidugi ei suuda need kõrvaltvaataja tähelepanekud valgustada seda ajajärku kooli arenemises, vaid oleksid väikeseks abiks kroonika lugejale, kes püüab mõttekujutuses näha nende nimede varjul olevaid inimesi.

1918 - 1920.

OTTO UUSTALU (koolipere fotol nr.1. A.S.) olnud noor mees ja haaranud igast asjast kinni noorusele oma-se värskuse ja hooga. Juba varahommikul nähtud teda askeldamas koolimaja ümber, ja kui lapsed kooli tulnud, olnud teerajad lumest puhtada ja klassiruumid soojaks kõetud. Üldse väliselt korralik inimene, enda riietuse juures koguni pedantne.

Õppetöö kohta üldse peab tähendama, et tolleaegseil rahutuil sõjaaastail puudusid lähemad instruksioonid koolitöö lähema iseloomu kohta, nagu täpsed õppekavad, õppemeetodid jne. Igal õpetajal tuli enamais küsimusis talitada enda arvamiste ja tõekspidamuste kohaselt. Õppetöö edukus olenes suurelt õpetaja enda teadmist, oskusist ja leidlikkusest.

Hätahtliku ja pehme iseloomu tõttu saanud hästi läbi nii lastevanemate ja ümbruskonna elanikkudega. Et aga õpilaste, eriti poiste enamik harilikult madalalt hindab iseloomu pehmust ja õpetaja väiksematki järeleandlikkust püüab kasutada lubamatuiks koerusiks, siis jätnud distsipliin, eriti väljaspool klassiseinu mõndagi soovida.

Tolleaegsele noorsoole on õpetaja Uustalu jätnud pea-aegu ainult hääd mälestused. Olnud lõbus ja huvitav noor-meis, kes kasutanud igat hääd juhust lõbusa meeleolu loomiseks seltskonnas. Korraldanud sagedasti pidusid, millede eeskavas domineerinud enda poolt kokkuseatud ettekan-ded. Muu seas kannud ette koguni soolotantsu ja soololau-lu kandle saatel (oleks uudis-löökpala praeguseilgi maa-

maapidudel). Pidudest saadava rahaga muretssetud kirjan-
dust, korjatud veel ümbruskonna elanikelt raamatuid ja
asutati avalik raamatukogu, mis leidnud võrdlemisi ela-
vat kasutamist. Kuhu see raamatukogu pärast saanud, kas
see liitus kooli raamatukoguga, selle kohta ei teata
midagi kindlamat. Õpetaja Uustalu lahkumise põhjused on
teadmatud kõneteldavate enamikule. Ta läks Pihtla valda
Püha algkooli juhatajaks, kus suri hiljemini.

1920 - 1921

õppeaastal olnud kooliõpetajaks ALIIDE MEDRI, kelle
tegevus kõrvaltvaatajaile olevat mälestusi jätnud. (Mil-
liseid? A. S.) Õpetaja Aliide Medri kodukoht on Leisi
alevis. Ta on endise Triigi algkooli õpetaja Gustav Mid-
ri tütar, ja on praegu õpetajaks Hiiumaal.

1921 - 1922.

JAKOB SÜLD, kes Triigi algkoolis lapsi õpetas järg-
misel talvel, olnud varemalt Metsküla kiriku köstriks.

Tema seltskonnas palju ei liikunud ja Jakob Sülla te-
gevus piirdunud vaid klassitööga. Jakob Süld oli õpetaja
kutsehariduseta.

1922 - 1923

õppeaastal oli Triigi algkooli õpetajaks LYDIA DSISS,
Kuresaarest, vist esimene keskkooli haridusega õpetaja
sellel kohal. Lõpetanud Saaremaa Ühisgümnaasiumi sama
aasta kevadel, kui sügisel astus ametisse.

Tol ajal algas vist üldiselt n.n. keskkooli töötatöö-
liste hooaeg. Sõjaaegseil aastail, mil olukorrad võisid
muutuda kiiresti, panid paljudki vanemad omad lapsed

keskkooli, ette arvamata, missuguseid soodustusi pakub elu keskkooli lõpetajaile või kas õpingu lõpetamiseks ülikoolis võimalusi olemas või mitte. Õnneks suurenes üldise laiendat koolisunduse maksimahakkamisega vakantsete õpetajakohtade arv, kuhu siis valgus see keskkooli haridusega proletariaat. Kuigi pedagoogilise eelhariduseta, seisis nad vähemalt üks aste kõrgemal sest teadmiste piirkonnast, milles neil tuli tegutseda.

Õpetaja L. Dsiss teinud kooli õppetööd korralikult. "Koolikord" - ütleb Kooli Kusta, "oleks võinud olla siiski natuke parem." Poisid teinud palju koerust.

L. D. avanud kooli juures avaliku lugemislaua, mis õhtuti tarvitamist leidnud eriti ümbruskonna vanema põlve poolt, kuna noorsugu kasutanud lugemislauda kokkutuleku põhjuseks. Korraldanud kevadel välispeo, koolimaja otsas oleva näitelavaga. Õpetaja L. Dsiss valiti järgmisel aastal Mõntu algkooli õpetajaks. (Lydia Dsiss on koolipere pildil 1923.a.kevadest foto nr.2.AS)

1923 - 1924.

Järgmisel aastal oli õpetajaks Aleksander AUS - kutseta, kihelkonna kooli haridusega. Varemalt õpetajaks Laugus.

Aus olnud esmajoones tubli ärimees ja hoolas põlluharija. Suvel harinud põldu Haeskas oleval talukohal; talvel kasvatanud koolimajas kanu ja eksporteerinud neid ühes munadega Triigi sadama kaudu päälinna. Säälujuures teinud muidugi ka koolitööd. Erilist helevust tekitanud usuõpetuse küsimus. Õpetaja Aus, olles ise usuliselt maailmavaatelt methodist, ütelnud sügisel lastevanemate koosolekul umbes järgmist - et üks neist,

kas ta ei õpeta üldse koolis usust, või kui, siis ainult enda tõekspidamiste järele.

Omast kohast ainuke õige väljendus sarnases seisukorras, kuid lastevanematele, kelle enamik Apostliku Õigeusuline, olnud need seisukohad mõlemad vastuvõtmatud.

Jällegi distsipliin Kooli Kustavi arvates olevat kipunud kevade poole käest ära minema. Õppetundide ajal jooksnud ja käratsenud palju õpilasi väljas.

Kuid neid väikesi, mõnes suhtes võib olla ekslikke, üksiku väheteadliku inimese tähelepanekuid veel kord konspektiivselt meele tuletades näib kõike läbistavat üks puudus - kooli kord ja distsipliin ei ole leidnud tarvilikku tähelepanu. Ja veel kui mina asusin Triigi õpetajaks, hoiatati mind mitme vanema ja kõrvalise isiku poolt - ärge laske lapsi käest ära minna. Andke neile rohkem hirmu kui armu.

Imestada ei ole siin midagi sarnase olukorra juures, kus õpetajad vahelduvad iga aastaga. Kuigi kasvatuse üldsihid võrdsed, on iga õpetaja käsitusviisis ta iseloomu kohane erimeetod. Kulub nädalaid, enne kui õpetaja suudab ülevaadet saada oma õpilasist, ja peaaegu aasta, kui õpilased taipavad täielikult, kuhu õpetaja oma ülespidamisega ja kõneviisiga juhib.

=====

Õpetajate Tõsise ja Hark'i poole pöörasin kirjalikult, paludes mulle vastata järgmistele küsimustele (või saata ta oma isiklikud mälestused):

1. Nimi, sündimise koht ja aeg
2. Haridus.

3. Praktika aastate arv tol ajal.
4. Üldmulje õppetöö kohta kooliaasta lõpul.
5. Kas maksma pandud mingisuguseid uuendusi ja kuidas suhtusid neisse lastevanemad?

Õpetaja BERNHARD TÖSINE (koolipere fotol nr.3 1925.a. kevadel A. S.) on oma algmuljed juba kroonikas avaldanud, mispärast püüdes olla objektiivne, avaldan siin tema vastused minu küsimusile. (Originaal kroonika lõpus.)
(See originaal on hävinenud A. S.)

1924 - 1925.

"Kuna minu olemisest Triigi algkooli õpetajaks möödunud kaunis hulk aega, ei mäleta ma üksikasju peaaegu sugugi - võin vaid vastata Teie küsimusile üldiselt järgmist:

1. Olen sündinud Lümmanda vallas, Kipi külas 13. X 1900.
2. Lõpetanud tolleaegse ministeeriumi kooli (Lümmanda A. S.).
3. Praktika aastaid oli tol ajal - üks.-
4. Üldmulje õppetöö kohta kooliaasta lõpul: I klass - hää, III ja II - vaevalt rahuldavad.
5. Kas seal mingisuguseid uuendusi maksma olen pannud ning kuidas suhtusid lapsevanemad neisse - ei mäleta.
6. Seltskonda kui sarnast, minu arvates seal polnudki. Oli vaid kari jonnakaid ning riikakaid inimesi. Leidus ju mõni arukam ka, kuid üldmulje sealt jäi õige räbal.
7. Lahkusin sealt, et leida paremat. Oli ju Triigi "nurk" minu arvates üks viimaseid, ja veel tänini on mi-

FK 292-1

1 . Koolipere 1921.a. kevadel. Õpetaja O. Uustalo lk.11.

FK 292-2

2. Koolipere 1922.a. kevadel. Õpetaja L. Dsiss lk.13.

nul sarnane veene, et Naatsaretist ei maksa head lootat!

6. IV 1929, Karalas."

(Allkiri)

Õpetaja Tõsise vastuses jääb tumedaks see, mis põhjustas tema pettumuse ümbruskonna seltskonnast. Selle kohta kuulsin kohalikelt elanikelt järgmist.

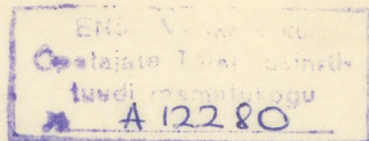
Õpetaja T. korraldanud koolimajas õpilaste peo, kus ta esinenud pikema kõnega, naeruvääristades mõningaid inimlikke halbu harjumusi ja kombeid. Kuigi kõnes poldud nimetatud ühtegi nime, leidnud mitmed siiski selle enda kohta käivaks. Tasakaaluks sellele mõned kangema soo esitajad rikkunud tantsu ajal peo korda; löönud laulu ja teinud üldse mürtsu. Õpet. T. korrale kutsumisi ei ole pandud suuremat tähele ja seepärast annud T. asjale seadusliku käigu. Nooredmehed saanud karistada.-

Selle arusaamatusest tekkinud vahejuhtumise tõttu läinud õpetaja ja elanikkude vahekord jahedaks.

Õpetust annud õpetaja T. inimeste arvates väga hästi. Lapsed olnud kodus kibedasti ametis ettevalmistades järgmise päeva tunde. Ja 1926/7. kooliaastal, minu õpetajaks olles, leidsin minagi veel neis õpilasis (siis III kl.) teatavat õppimise indu ja töömeeleolu, mis ju nii vajalikud edukaks koolitööks.

Õpet. T. lahkus kohalt omal palvel, asudes õpetajaks omasse valda, Lämmada 6kl. algkooli.

Kahju ainult, et õpetaja Tõsine pidi siit lahkuma nii "K räbalate" muljetega. Kohalikud elanikud ühelt poolt, ja õpet. T. isik ja töö teiselt poolt oleksid väärinud tööpoolet paremaid mälestusi.

Tekib arvamus, et arusaamatus ja üksteise valesti mõistmine pidi siin tingimata olema vastastikune.

=====

1925

Järgmise aasta sügisel määrati koolivalitsuse poolt Triigi algkooli juhatajaks-õpetajaks LEOPOLD LAUG. Lõpetanud Saaremaa Ühisgümnaasiumi ja käinud vahepeäl mõni aeg Tartu ülikoolis. Laug oli õpetaja kutsehariduseta.

L. Laug'il on olnud ümbruskonna inimestega väga lähedane ja soe vahekord. Vaevalt möödunud ükski suurem sündmus või koosviibimine millest õpetaja poleks osa võtnud. Seltskonna lõbus meeleolu olnud neil kordadel alati kindlustet. Ainult üks pahe olnud L. Laugil, nimelt alkoholi tarvitamine. - Nii juhtunud see kord ühel peol Leisi alevi teemajas, kus peo korraldajad olevat märganud tema viinastanud olekust tingit ebakorrektselt ülespidamist. Oleks see juhtunud muu inimesega, oleks sest vaevalt rohkem räägitud, kuid õpetajale leiti see olevat andeks andmatu.

Varsti ilmunudki vastavad sõnumikud kohalikus ja ühes mandri ajalehes. Koolivalitsuse poolt määratud juurdluse tagajärjel, mida kuuldavasti oli korraldanud üks Leisi valla õpetajaist, - vabastatigi õpet. Laug jõuluks õpetaja ametist. Kuidas vabastamise põhjus vastavates aktides täpselt formuleeriti, on mulle teadmata.

Isiklikult tundsin L. Laugi vaid pääliskaudselt, kuid laste jutu järele olnud härra Laugi ajal rohkesti matemaatikat. Laulmist olnud vähem, selle asemel aga rohkem noodiõpetust. Võimlemise tundide ajal tehtud sporti: Kooli Kustav rääkis, et tema näinud mitugi korda, kuidas õp.

Laug kogu õpilaskonnaga sooritanud murdmaa jooksu - ikka üle kivide ja kändude, üle aedade ja plankude, ringi läbi männi metsa, kuni jõutud koolimajanäi hoopis teisest maailmakaarest. Õpilaste meelest oli härra Laug kindlasti "üks vahva mees."

Vabanedes keset talvet, kui kui teenistuse saamine olnud raske, olnud Laugi meel päris kurb. Ei tea missugusele ametialale ta pärast siirdus, kuid arvatavasti ei ole ta enam hakanud õpetajaks, ja kui L. Laug kord jutustab kord oma elust Triigi algkoolis, siis algab ta kindlasti sõnadega et - kui ma olin kord õpetajaks.-

Teiseks poolaastaks 1925/26. õppeaastal määras Koolivalitsus õpetajaks Triigi algkooli EDUARD HARK'i, kelle isiklikud mälestused avaldan siinkohal väikeste lühendustega. Muutmata jätan härra Harki keeleuueendusliku kirjavíisi. (Originaal kroonika lõpus).

(See originaal on kadunud. Eduard Hark ja tema õpilased 1926.a. kevadel on näha fotol nr.4.)

"OMIST MÄLESTUSIST.

Olen syndinud 25. VI 1906 Kaarma-Suurvallas Upa kylas põllumehe pojana. Seitsme aastaselt 1913. a. sygisel saatsid vanemad mind kohalikku kylakooli, kus õppisin 2 talvet. 1915. a. sygisel panid vanemad mu Kuresaare Kaarma-Suurvalla ministeeriumi kooli, kus jällegi 2 aastat õppisin. Mainit kooli seismajäämise tõttu 1917. a. sygisel veetsin pool talvet kodus ja 1918. a. algus astusin jällegi kylakooli tagasi, kust sygisel 1918 siirdusin Kure-

saare Saksa kooli (Deutsche Mittelschule). Selle järele asusin sealt 1919. a. algul Kuresaare linna algkooli V klassi, kust 15. X 1919. a. siirdusin Saaremaa Yhisgymnaasiumi III klassi õpinguid jätkama. Õppisin seal kuus aastat, kuni 12. VI 1925 selle humanitaarharu kursuse lõpetasin.

Selle sama aasta 19. XII saabus mulle Saaremaa Koolivalitsuselt teade, millega mind oli määratud Leisi valla Triigi 3kl. algkooli määralise juhataja-õpetaja kohuste täitjaks, arvates 1. I 1926.

Juba paar nädalat varemini kohtasin Kuresaare uulitsal oma endist õpetajat S. K. juhatajat hr. B. Steinberg'i, kus ta jutu seas mult kysis, kas ma tahtvat Triiki õpetajaks minna, sest nad tahtvat senist juhatajat h-ra Laug'i ametist tagandada.

Et koolitöö uuel aastal juba 4. I pidi algama, asusin juba 2. I kohale, et seal koolimaja yhes inventaariga hoolekogult yle võtta ja muid ettevalmistusi teha. Esiotsa jättis koolimaja mu mälestusse väga kurva ja masendava mulje. Eemalt vaadates paistis see nagu mingi mõisa kyyn olevat, sest tagakyljel, mida ma eemalt silmitsesin, on tal väikene uks, samuti õige väike 4 ruuduga aken paremal pool seinas. Uudishimulikult vaatasin koolimaja kohe väljaspoolt ringi ja oma rõõmuks leidsin ta fassaadilt kaunis rahuldava olevat. (Triigi koolimaja foto aastast 1925 - nr.5. Maja ehitati 1886 ja lammutati 1928. A. S.)

Koolimaja tagauks oli tabas ja esiuksest ka sisse ei saanud, mistõttu tuli pöörata lähema naabri Kooli Kusta (G. Sepp) poole, kes ühtlasi ka Leisi vallanõukogu liige oli. Ta tuli ja võttis tagumiseltselt ukselt taba ära, mis

seal ainult moe pärast olnud, sest taba oli lahti, kuna õpet. Laug võtme oli kaotanud. Sisse astudes tabas mind uus üllatus, sest köök, õpetaja tuba ja klass olid äärmiselt korratud seisukorras. Põrandad olid täiesti mustad ja igasugu prahiga, mustusega ja katki rebitud paberi sodiga otsegu paksult üle kylvat. Klassi seina ääres lamas kyliti väike kirjutuselaud, mille üks kylg oli hiljuti purustatud. Eriti torkasid ka silma põrandal mitmesuguste raamatute, kuukirjade ja lehtede katkirebit tykid. Ysna hale meel oli näha kõike seda korratust. Ei olnud leida klassiseinalt tunnikava, õpilasnimestikku ega muud sarnast. Pärast kuulsin, et eelmine õpetaja Laug olla maha võtnud.

Pyhapäeva õhtul 3. I tulid vallanõukogu liige G. Sepp ja kooli hoolekogu esimees Aleksei Lember koolimajasse ja andsid koolimaja yhes inventaariga mulle yle, ilma mingisuguse järelevaatuseta ja aktit tegemata, ainult paari sõnaga.

Hakkasin kohe kibedasti tööle, sest töö oli uus ja elukutse täiesti ettevalmistamata. Õpilastelt sain teada tunnikava. Oma sisseseatud uuendustest ja korraldustest ma enam suurt ei mäleta. Tytarlastele käsitöö õpetamiseks palkasin oma rahaga ametisse pr. L. Uusna, Moosi kylast, kes end ise mulle seks pakkuma tuli ja yhtlasi seda mulle teatas, et see olla lastevanemate yhine soov. (Liini UUSna istub fotol nr.6 koolipere keskel. A. S.) Pärast yhel hoolekogu koosolekul kysisin ma nende arvamist tolle uuenduse kohta, kus selgus, et oldi selle vastu ning osalt erapooletud. Ainult kahelt lapsevanemalt sain kiit-

va otsuse selle yle. Põhjuseks toodi ette, et väikene laps nii kui nii koolis mingit käsitööd ei õppivat, vaid raiskavat muidu yhte ja teist, mida vanemad peavad neile seks otstarbeks hankima. Kuid see mind ei heidutanud.

Õpilaste teadmisi proovides ja nende yldist arengut fikseerides, pidin kyll kurba fakti konstateerima, et õpilased olid oma enamuses kodus vanemaist halvasti kasvatet ja koolis puudulikult ja täiesti korratult õpetet. Mõni õpilane (Vassili Mägi) ei tahtnud palju õpetaja kaudule alistuda; kuid kevade poole paranes olukord mitmelt poolt. Mu endisest ulakaimast õpilasest sai kaunis eeskujulik poiss. Mitmest õppeainest olid õpilased väga nõrgad, eriti matemaatikas. Pyydsin teha, niipalju kui suutsin ja mõistsin. Õpetaja kutse kõrval pidin ka klassiahju kütma, mis väga tylikas oli ja palju aega viitis.

Lastevanemad ei tahtnud korralikult iga 2 nädala tagant klassi pörandat pesemas käia. Yldmulje oli õppeaasta lõpul enam-vähem rahuldav, ehkki tundsin end osalt pettunud olevat, mida mitmed paratamatud asjaolud kaasa aitasid ja milles ma ise ka syydi olin.

Laulmise edukamaks õpetamiseks lasin ma enesele kodust harmooniumi tuua, sest lapsed olid varemalt õige vähe laulmist harjutanud.

Mitmed lastevanemad armastasid õpetajast ja õppetööst ainult halba rääkida, millel kyll mingit alust ei olnud. Eriti halb mälestus jäi mul hoolekogu esimehest h-ra A. L-ist. Terve poolaasta olime hääd sõbrad igapidi, sõna otsekohehes mõttes, kuid kevadel paar nädalat enne kooli vaheaega muutus ta olek mu vastu täiesti teravaks,

mida põhjustas just asjaolu, et lubasin ta II klassis vähearenenud ja võrdlemisi nõrgalt õppiva tyt're L.L. teiseks aastaks samasse klassi jätta. Ehkki ma ta tyt're edasi viisin järeleksamitega, jäi ta siiski mu vastu vaenulikuks. Samuti pidin ma kord talvel hoolekogu ja vallanõukogu liikme G. S. käest peksa saama, et ma ta tyt'art olin julgenud trahvida 10 s. yhe puudunud päeva eest, kuid mu positsioon päästis mind, sest meid lahutas sel istangul pikk kirjutuslaud.

Veider kylaseltskond oli seal Triigi kooliringkonnas. Juba esimesel päeval, kui seal viibisin, käis paar delegatsiooni kylaseltskonnast endid mulle esitlemas ja mind oma õimmanile kutsumas. Nad olid seda harjunud nägema, et õpetaja nendega yhes igalpool pidi viibima, nende olenguist osa võtma ja igasugused alatud vembud ja madalad lõbustused nendega yhes kaasa tegema. Minust nad seda ei saanud, mida nad lootsid, ehkki ma mõnes vähemas asjas järele andsin, et nendega mitte vaenus olla. Pärastpoole, kui ma usklikuks sain ja oma maailmavaadet muutsin, oli keegi lastevanem mu kohta öelnud: "See oli juba siin nii "sisse soolatud Jumala sõnaga." Täiesti hingeliselt arenemata yhiskond. Mind oli juba varem, enne Triiki ilumumist avalikult teotet, nagu pärast kuulsin. Mul ei olnud seal õnne. Hääd mälestused on mul siinamaani säilinud K. Rannast, mõnest lastevanemast ja kõigist Leisi valla õpetajaist."

=====

1926 - 1927

Lõpetades 1926. aasta kevadel Saaremaa Ühisgümnaasiumi humanitaarharu, pörkasin vastamisi tõsioluga, et olen teinud suurema väärsammu - nimelt puudusid võimalused haridust täiendada ülikoolis, nagu see oli varemalt kavatses.

Otsustasin kandideerida õpetajate valimistel. 16.aug. s.a. valis Leisi vallavolikogu mind Triigi algkooli õpetajaks. Samale kohale kandideeris kutselisi õpetajaidki, mispärast nende protesteerimisel minu valimist ei kinnitatud. Paar nädalat enne koolitöö algust järgnes Koolivalitsuse otsus, millega mind HERMAN MURI'd, sündinud 28. juulil 1908 määrati Triigi algkooli juhatajaks-õpetajaks arvates 1. oktoobrist 1926. aastal. (Koolipere foto nr.6 1927. a. kevadest. A. S.)

Kohe pärast seda võtsin endiselt õpetajalt Ed. Harkilt üle koolimaja ühes inventaari ja sisseseadega, vastavat akti kokku seades.

Kool asus Oitme ja Ranna küla vahelisel maaalal, metsas, kolmest küljest piiratud noore männi metsaga, lääne poole vaatega Mäeltse peredele ja Oitme külale. Oli üks viimaseist soojadest, päikesepaistelistest sügispäevadest. Kooli ainukeseks naabriks vallavolikogu liige G. Sepp, kes ka koolimaa tegelik kasutaja oli. Varemalt on siin põldugi haritud, kuid nüüd on vaid kare, lahtised kivid ja kokkukuhjat kivide vared. Olevat üks maa kõmm - ütles G. Sepp - karjamaaks ikka pisut aitavat.

Platsi keskel märgatav kõrgem kungas, millel asubki

koolimaja, tahumata palkidest, roogkatusega puuehitis. Avarate akende ja klaaskojaga väliselt üks parematest üttkoolidest. Maja ümber mõned õunapuud, paar karusmarja põõsast ja klassi akna all lopsakas pihel. Jäin enam-vähem rahule. Sisemusega harjusin alles hulga aja pärast. Klassi seinu ei olnud valgendet pikemat aega, seinapalgid olid õpilased hõõrunud otsekohe läikima. Kõikjal tolm ja kopitanud lehk - suvel majas elanikke ei olnud.

Nõuetele vastavaid koolipinke vaid neli; teised pikad, mitmeistmelised, vanadusest tudisevad ja ägisevad. Seintel kolm kaarti (Eestimaa, Euroopa, Poolkerad) ja kaks puutahvlit. Teises toas riiulil õpperaamatuid kehvemaile õpilasile, väike õpilaste raamatukogu (milles leidis muidki raamatuid) ja mõned käsiraamatud õpetajaile. Sellega üldiselt piirdus kooli inventaar.

Õpetajal oli tarvitada üks tuba, köök, sahver ja majaga ühe katuse all olev põletispuude hoiuruum. Kõrvalehitisi ei olnud, pääle laudadest väljakäigu koha õpilastele, kuid see polnud kooli maaalal.

Esimesel pühapäeval pärast õppetöö algust oli lastevanemate koosolek, kuhu olid ilmunud peaaegu kõik õpilasvanemad.

Tähtsamaid otsuseid.

1. Kooliruumide korrashoid.

Iga kahe nädala järele pesevad järjekorras kaks lastevanemat kõik ruumid - klassitoa ja õpetaja korteri. Põristel aegadel igal laupäeval. Nii olevat see olnud viimasel ajal alati; ettepanek tuli lastevanemate poolt, võeti vastu üksmeelselt ja mul ei olnud põhjust kitsendada

seda otsust enda korteri seda suhtes. Otsust täideti korralikult kogu õppeaja vältel. Klassiruumi pühivad igapäev pärast tunde kaks korrapidajat-õpilast. Klassi-ahju kütmist paluti mind võtta oma hooleks.

2. Tütarlaste näputöö-õpetus.

Leiti soovitavaks tütarlastele õpetada erilist näputöö oskust. Palkasin selleks omal kulul eritunniaandja pr. Uusna, Moosi külast. Küsimus tekitas pikema mõtete-vahetuse. Räägiti nii poolt kui ka vastu; ettetuues - et nii väikese lapse töö olevat vanemaile vaid asjatu rahakulutus ostet käsitöö materjali näol.

3. Usuõpetuse õpetamiseks andsid kõik säälolevad laste- vanemad nõusoleku. (Mõned puudujad tegid seda pärast kirjalikult).

4. Kooli hoolekogusse valiti

Aleksei Lember, Hiievälja külast

Aleksander Raun, Oitme külast ja

Aleksei Rihkrand, Moosi külast.

Pärastisel hoolekogu koosolekul valiti hoolekogu esi- meheks Aleksei Lember, laekahoidjaks Aleksander Raun ja kirjatoimetajaks Herman Muri. Lastevanemate esitajaks õppenõukogusse valiti Gustav Sepp (Käbalt).

Koosolekul võeti väga elavalt sõna, tekkis mulje, et laste kooliskäimisse suhtutakse vajaliku tähelepanuga.

Õppetöö alguseks 26 õpilast. Neist

III klassis - 15, 7 poissi ja 8 tütarlast

II " - 5 3 " 2 "

I " - 6 3 " 3 "

Teisel poolaastal astus I klassi veel Dimitri Männik, kes

varemalts oli õppinud kodus. Kooliaasta lõpuks oli seega õpilasi 27.

Meele tuletades isiklikke mälestusi algkoolis õppimisest, pingutades lühikese ajaga pedagoogilisest kirjan-
dusest ammutet metoodilisi teadmisi, alustasin tööd.

Päale logisevate laudade ja väikeste kulunud tahvli-
te oli tööle takistuseks õppeabinõude puudumine. Käisin oma häda kurtmas Leisi vallavalitsuses. Mind kuulati rahulikult ja kui olin lõpetanud, küsis mult tolleaegne sekretär, erilise tähendusega hääles: "Kas see koht teile ei meeldi?" - Kahmasin õige ruttu vastuseks, nagu kardaksin millelegi hiljaks jääda: "Meeldib küll! Koht meeldib tingimata, aga ..." - seega asi seekord lõppeski.

Olin tol ajal noor inimene, õpetaja kutsehariduseta, ja muu teenistuse saamine raske - vist arvestati nende asjaoludega, kui mulle esitati see kaua mälestuses püsiv küsimus.

Pärast valla volikogu eelarve koosolekut teadustati, et Triigi algkoolile on siiski määratud 50 krooni. Selle eest parandasin lauad ja ostsin hädavajalikke õppevahendeid; muu hulgas ka nahast käsipalli. Tuli enne hoolekogus teha hulk aega selgitustööd, enne kui anti luba selle "tühja" asja ostmiseks, kuid lastel möödus vähe võimalemis- ja vahetunde pallimänguta.

Laulu õpetamise soodustamiseks üürisin Mihkel Männikult harmooniumi.

Kuna I kl. õpilasil tuli ületada raske lugemise tehnika ja III klassi matemaatika ja õigekeelsuslikud üles-

anded nõudsid sagedamaid selgitusi, tuli II-sel klassil sagedamini iseseisvalt lahendada kirjalikke ülesandeid.

Laulmise, võimlemise, koduloo ja usuõpetuse tundides oli teem enamasti ühine kõigile õpilasile. Erinevad olid ainult teemidega ühenduses olevad ülesanded ja vastamise viis.

7. novembril oli karskuspäeva aktus. Kavas õpilaste deklamatsioonid, koorilaul ja minu kõne, teemal "Vanemate ja õpetaja osa laste karskuskasvatuses." Aktusel oli pääle õpilaste umbes 15 - 20 inimest.

29. novembril korraldasime koolipeo, õpilaste ja ümbruskonna noorte osavõtul. Kavas õpilaste deklamatsioonid, näidend "Kõrgemäe koolipapa", 2-he vaatuslik nalli "Vargad" vanemate tegelaste ettekandel ja tants. Peost osavõtt oli väga elav, nii et kõigile pidulistele ei jatkunud ruumi. Piletite kontrollimisel ettetulnud arusaamatuse tõttu oli peo sissetulek siiski väiksem, kui sarnase osavõtu puhul oleks võinud loota, nimelt 1400 senti. Saadud raha eest ostsime õpilastele pesuvaagna, käteräti ja täiendasime õpilaste raamatukogu.

Kuuendal jaanuaril korraldasime õpilaste jõulupuu, millest osavõtt oli võimaldet kõigile. Põleva kuuse juures laulsime, õpilased lugesid laule, kõnelesin millestki ja siis tuli jõuluvana, andes oma kotist midagi igale õpilasele. Lõpuks ühised mängud ja tants.

Oli üks veebruari kuu päevadest, kui lund oli sadanud kogu öö ja terve hommikupoole, nii et klassiaknaid ähvardas matta kõrge lumehang - siis ilmus kauaoodatud

külaline - Saaremaa koolinõunik härra Koppel kooli revideerima. Esmajoones oli hr. koolinõunik huvitatud minu poissmehelikust korterist ja majapidamisest. Õnneks ei olnud eelmisel öhtul näitemängu proovi, mispärast võisin sel hommikul varemini ärgates oma majapidamise kohta anda selgitusi rahulikuma südamega. Matemaatika tunnis ei meeldinud härra koolinõunikule asjaolu, et mina III klassile seletusi andes lasin I-sel ja II-sel klassil lahendada ülesandeid ülesannete kogudest. Kolmandal tunnil härra koolinõunik näitas tegelikult, kuidas II klassi õpilastega vabalt juttu ajades võib lahendada ülesandeid nende igapäevasest elust. Arvestades mulle antavate sõbralikkude näpunäidetega, näis, et härra koolinõunik, arvestades töötingimustega, lahkus enam-vähem rahuloldava muljega.

Koolitöö jooksul tabas meid kurb juhtumus - suri lapsevanem ja hoolekogu liige Aleksander Raun, Oitmelt, Tehve talu peremees. Kaastunde avaldusena viisime kogu õpilasperega kaasõpilase Linda isale pärja. Järgmisel hoolekogu koosolekul mälestasime lahkunut püstitõusmisega, - mängisin harmooniumil koraali.

Kevad oli sel aastal visa tulema, alles mai kuu tõi päikest ja sooje tuuli. Kitsaks läks klassiruum määrdinud seinte vahel, tüütavaks muutus talvel eelistet mustavöödiline kehakas klassiahi - kärsituks muutus laste meeleolu. Korraldasime ekskursioone lähemasse ümbrusesse ja pidasime osa tunde väljas, istudes kõrgemal ja kuivemal künkal. Tegime rahvapalli mänguplatsi, kaevasime hüppeaugu, korraldasime koolimaja ümbrust, - lõikasime pöösaid, kõblasime teid. Hakkas levinema kettaloopi-

mise "haigus", hädahuks majaan/kendele ja õnnetuseks hirsadadele, kust minu äraolekul tiriti kettakalisid. Kuuldus juba Kooli Kustavi sajatusi. Aga mis sa ära teed - kui talveläbi on pinke hõõrutud ja nüüd on igal pool helge päikesepaiste, siis käed-jalad nagu sügelevad ja ketas on kui kiusatus, mida pead nuhtlema. Polnud parata. Lõin kunstlikku "välku" ja võimaldasin kettaspordi esitajaile rahuliku järelemõtlemise aja pärast teiste kojuminekut.

Mai kuu lõpul olid ühised kordamispäevad Triigi, Leisi ja Jõiste koolide III-datele klassidele. Klassikursust jäi kordama üks õpilane ja järeleksamid said kaks õpilast.

Teisel juunil jagasin tunnistusi. Ütlesin lastele, et nad on mu esimesed õpilased, mispärast suhtusin neisse erilise hellusega ja et nad kauemaks ajaks jäävad püsima mu mälestusse. Soovisin, et nad mindki edaspidistel kohtamistel tunneksid. Mõned veeretasid pisaraid, ei tea, kas mõeldes möödunud või tulevastele päevadele. Trepilt veel viimased "elage hästi!" ja - ära nad olid...

TRIIGI SELTSKONDLIKUST ELUST.

Olin suurema osa oma elust veetnud linnas, mispärast muret valmistas küsimus, kuidas end lähendada ümbruskonna inimestele. Õnneks aga ei tulnud mul otsida seltskonda, vaid seltskond otsis mind. Ühel õhtul oktoobri kuu lõpul astusid sisse kaks noormeest, esitlesid end ja palusid, et ma aitaksin sealseile noorile kuidagi lõbusa-

malt veeta igavaid talveõhtuid.

Algasid näitemängu harjutused. Kavatsesime õpilaste peol 29. nov. lavastada 2 vaatusliku näidendi "Vargad." Sündmustik arenes taluperes, mis pärast kohaste tegelaste leidmine ei valmistanud erilisi raskusi. Agaramaiks tegelasiks siis ja edespidigi olid Johannes Kuhi, Mihkel Väli, Ida, Ella ja Anete Raunad, Linda ja Otto Raunad. Peosaaliks oli klassituba, mille ühes otsas lattedest, linadest ja kuuskedest näitelava. Tegelaste ruumiks oli minu korter. Vesivärvidega ja punase paberiga tegime näod natuke teist moodi ja siis kõõgiuksest välja läbi vinge lumekübemetega segatud tuule otsaaknast sisse näitelavale. Tuju oli kõigil siiski hää ja näidend läks hoogsalt. Kui keegi otsis lavastusest kunstilist naudingut, siis pettus ta rängasti, kuid publiku enamik oli huvitatud näidendi koomilisest sündmustikust ja see pärast ei oldud kitsi kiiduavaldustega. Lähedal olevate laotade tõttu oli publiku hulgas mustlaspererkond, nõnda siis päris rahvusvaheline seltskond. Tants kestis hilisööni.

Vahepeäl tutvusin ümbruskonna elanikkudega, käisime ühiselt pidudel Leisis, Pärsamas, Ropakas ja kevadepoolle Jõisteski. Olin mõnel perekondlikul koosviibimisel - kuid võib olla ei sattunud ma sellele õigele külasimmanile, või oli minu osavõtt takistuseks "õige" meeleolu tekkimisele, kuid erilist halba ma neil koosviibimistel ei märganud. Enamasti tantsiti, mängiti, naljatati või lauldi üldiseid laule. Nii lõppesid koolimajas peetud näitemängu proovidki. Kuhu mindi või mida tehti pärast

minu - või minu juurest lahkumist, selles ei saanud ja ei tahtnudki mina end teha vastutavaks.

Järgmise peo korraldasime veebruari kuus Ropaka mõisas. Näidendi lavastamine läks veel kuidagi viisi, kuid siis algas tants... Ei ole enne ega pärast näinud niisugust tantsujoovastust. Kummaski toas oli lõõtsapill, ja siis läks lahti - valss ja polka, krakovjak ja polka, teises toas tuntsiti ainult polkat. Jalgade klöbin, õhetavad näod, higi ja juukseõli hais; sisse toodud porist tõusis ~~p~~ paks tolm, nii et lambid lakkasid põlemast ja hakkasid suitsema. Higest, tahmast ja tolmust muutusid inimeste ninasõõrmed ja näod mustaks kui rehelistel; kuid edasi läks krakovjak ja polka - lõpetasin peo. Olin esimest korda rängasti pettunud nn. seltskondlikust tööst ja omist võimisist sel alal. See pidu ebaõnnestus.

Hakkasime õppima suuremat 3v. näitemängu "Börse palavik" (ehk Äri on äri), mille lavastasime Leisi teemajas 10. aprillil. Näidendi sündmustik on võetud linnast, mistõttu ettekanne nõudis pikemaid harjutusi. Tarvilik ettekande hoog jäi seegipärast saavutamata. Peol esinesin kõnega "Meie praegune rahvuslus" - tiivustet noorusele omasest rahvuslikust romantikast.

Tantsust võeti osa väga tagasihoidlikult. Leislane üldse on visa väljendama enda lõbusat meeleolu. Tantsu ajal on enamasti põrandal paar paari, kuna suurem hulk lepib kritiseeriva päältvaatamisega. Eriliselt peeneks tooniks peetakse aga seda kui tantsulugu jookseb tühjalt, s.o. ühegi paarita põrandal. Nii siis umbes kaks äärmust,

üks Ropakas, teine Leisis. Õige pidumeeleolu minu tolleage se arusaamise järele pidi asuma kusagil nende kahe vahel.

Peo sissetulek läks tervelt Leisi haridusselts "Püüele". Teist korda lavastasime selle näidendi K.L. Leisi malevkonna aastapäeval 1. mail välinäitelaval ja kolmandat korda väljasõidul Hiiumaale, Emmaste rahvamajas.

Määratud õpetajana vabanesin sellelt kohalt 1. augustil 1927. Lõpetasin järgmisel talvel Saaremaa ühisgümnaasiumi pedagoogilise haru lõppklassi ja asusin kutselise õpetajana ametisse Leisi alevi algkooli. Koolivalitsuse otsusega ühendati 1927.a. suvel Triigi algkool Leisi algkooliga. Koolimaja müüdi ja maa renditi välja Leisi vallavalitsuse poolt.

Aasta hiljem, ühel sügisõhtul juhuslikult sõites rannajärsel maanteel, läksin vaatama endist elukohta. Koolimaja oli uus omanik juba ära viinud. Järel olid vaid lagununud alusmüürid ja kehakas tahmavöödilise klassi ahi. Kiirelt laskuv pimedus kattis muu kaugema hävingu. Tulid meele kuulnud, siin aset leidnud sündmused, meenusid nimed ja isikud, kes siin teostanud oma elutöö, kujutelin seda määratu laste ja noorte inimeste hulka, kes siit koolimäelt üle minnes omandanud kogemusi ja teadmisi eluvõitluseks ja veetnud siin oma nooruse helged päevad. Järsk tuulepuhang pimedas männikus varemete taga, kaugemal kohises meri ja minulgi olid mõttes sõnad - oli kord.....

September, 1929. aastal.

H. Muri. "

NIISUGUNE OLI TRIIGI ALGKOOLI ÕPPEJÕUDUDE POOLT KIRJUTATUD KOOLIKROONIKA.

FK 292-3

3. Koolipere 1925.a. kevadel. Õpetaja B. Tõsine lk.15.

FK 292-4

4. Koolipere 1926.a. kevadel. Õpetaja E. Hark lk.18.

II

MIDA MINA SELLELE TÄIENDUSEKS LEIDSIN

Käesoleva koolikroonika eelpoololeva osa kirjutasid kaks Triigi algkooli noort õpetajat - tundeküllaselt ja hea tahtmisega. Bernhard Tösine oli kirjutamise ajal 24, Herman Muri 21 aastat vana. Kahjuks kasutasid nad mõlemad selleks peamiselt kohapealsete vanemate inimeste mälestusi, mis tavaliselt on üldsõnalised ning kronoloogiliselt ebatäpsed.

Nad mõlemad jätsid kasutamata Karja luteriusu koguduse arhiivi, mis tookord veel korralikult ja sõjaaegsest übertassimisest kahjustamatult pastoraadis asus. Saaremaa koolinõunik Juhan Koppel juhtis kirjas, mida õpetaja Tösine koolikroonika esimesel leheküljel mainib ja mis ka õpetaja H. Murile Triigi algkooli kirjavahetuse kaustas kättesaadav oli, kroonikakirjutajate tähelepanu just koguduste arhiividele. Seda nõuannet kasutades oleks Triigi kooli vanem ajalugu palju konkreetsemat valgustamist leidnud.

Õpetaja B. Tösine on teataval määral tutvunud Leisi veneusu koguduse kroonikaraamatuga, kuid Triigi kool oli algusest luteriusu kool, mille kohta käivad materjalid Karja luteriusu koguduse arhiivis säilitati. Karja kihelkonna koolide ajalugu uurides kasutasin ära selle materjali, mis pärast Teist maailmasõda Karja pastoraadis veel säilinud oli ning mida ORKast ja RAKast nende kohta leidsin. Püüan selle korjandusega nüüd Triigi algkooli kroonikat täiendada.

Karja koguduse arhiiv oli minu külastamise ajal (1962. a.) veel täiesti korrastamata, seepärast pole minul võimalik kasutatud materjali täpse asukoha kohta mingisugust viita lisada, kinnitan aga, ~~et~~ et minu⁴poolt lisatud andmed,

kui nende kohta mingit muud viita märgitud ei ole, tõesti Karja koguduse arhiivimaterjalide hulgast võetud on.

Neli õppeaastat - 1923/24 - 1926/27 - oli Triigi algkool minu töökoha lähim naaberkool, seepärast võin isiklike tähelepanekute järgi kooli ja selle tolleaegsete õppejõudude kohta mõndagi lisada.

Triigi kool on üks Karja kihelkonna vanemaid mõisakooli. Koguteoses "Saaremaa" mainib,¹ et 1822. aastal olnud Roobaka-Triigi mõisakoolis koolmeistriks Paavli Kusta, kuid õpilased sellel aastal puudunud. Mõisakoolide ülalpidamine oli 1819. a. Lihvlandi-ma Tallorahva seaduse järgi mõisatele kohustuslik. See oligi põhjus, mis pärast Triigi mõisa kubjas (lk. 3) hakkas mõisas "orjade" lastele lugemist õpetama. Käba Gustavi arvates õpetanud kubjas neile ka kirjutamist, kuid see on ilmne liialdus, sest vaevalt see kubjas tollal isegi kirjutada oskas. Kirjutamine tuli hiljem. 1819. a. talurahvaseaduse §516 p. 2. järgi pidid lapsed mõisakoolis õppima ainult "lugema, kattekismust, ja mõnned kõigetutvamad laulo-visid".

Mihkel Soonlepp, kes tsaariajal üle kolmekümne aasta Karja kihelkonna koolide üldkoolivanem oli, kirjutas Jõiste kooli kroonika jaoks saadetud kirjas, et Karja kihelkonna hakatud koolides lastele kirjutamist õpetama alles 1844.² aastal. Ju see siis ka Triigi poolis samuti sündis.

Need mõisakoolid eksisteerisid mõnikord ainult nimeliselt paberil, sest oli lubatud lapsi ka kodus õpetada. 1819. aasta talurahvaseaduse §516 p.4. lausus: "Kirriko

¹ "Eesti IV - Saaremaa", EKS, 1934, lk. 535.

² "Jõiste ja Mojaste koolide ajalugu" lk.74.

õppetaja panneb igga süggise, kirriko-võõrmündri ja koolmeistri abbiga iggast koggokonnast, mis sedda kihelkonda on, need lapsed issiärraniste ülles, kes koli peavad käima, ja neid jälle isseärraniste, kedda kodd õppetakse."

Edasi lausus sama § p. 7: "Martipäva ja kümnema Mar si ku päva vahhel tullevad lapsed, kedda vannemad ehk kassovannemad kodde õppetavad, iga nelja nädala taggant koolmeistri jure kokko, et teema neid üllekulab."

Seadusetähe järgi oli kõik kena, kuid mõis püüdis kooli ülalpidamise kuludest vabaneda ja asjad nii seada, et kõik lapsed kodus õpiksid ning kooli vaja poleki. Mis õpetust võisid aga need vanemad oma lastele anda, kes ise päevagi koolis polnud käinud!

Et Triigis asi nii olnud, seda kinnitab koguteos "Saaremaa",¹ kus kirjutatakse: "Veel 1822. a. puudusid kihelkonnas seaduses ettenähtud külakoolid; varemast ajast koolidena nimetatakse sel aastal kõstriks, kus koolmeistriks oli Gustav Hühl, Roobaka-Triigi mõisakooli, kus õpetajaks oli Paavli Kusta, ja Koikla kooli, kus õpetajaks oli Allika Hanso Kusta, kuid ühelgi koolil polnud nimetatud aastal õpilasi." Nii see siis oli - koolid olid, kuid õpilasi neil polnud. Triigi kooli tuleb siiski tollal eksisteerinuks lugeda, sest õpetaja oli ju päris nimeliselt mainitud, olgugi et ta töö alult laste koduse õppimise kontrollimises seisis. Võib ju olla, et kupjaamet Paavli Kusta pärisamet oligi, nagu Käba Gustav sellest jutustas (lk.3).

¹ "Eesti IV Saaremaa," EKS, Tartu 1934 lk.535.

Miks aga nimetati kool Roobaka-Triigi mõisakooliks? Ikka sama 1819. aasta seaduse §516 p.1. alusel. Selles seisis: "Iggas kogukonnas peab üks kool ollema, kus lapsi õppetakse, võivad ka kaks ehk enamki kogukonda, kui nemmad liggistikko kül, ja kui nemmad ühtekokko mitte ~~te~~ peäle viis sadda meeste hinge ei loe, ühte koli ommad lapsed panna. Koolmeister peab tubli, ja selle poolest, mis ammet tarvitab, kohhane mees ollema. Mõisavannem, ehk kui ennam mõisaid ühte kogukonda olleks, siis mõisavannemad koolmeistri vallitsevad, ja ammeti peäle pannevad, kui ennesedda kirriko-õppetajaga sellepärrast nõu on piddanud."

Triigi kool oligi just niisugune kahe mõisavalla ühine kool, sest need mõisad ei olnud suured ning nende piirid haakusid teineteisega keerukalt. Seepärast leppisid nende omanikud Roobaka v. Stackelberg ja Triigi Poll kooli ülalpidamise kulude asjas varakult kokku ning see kokkulepe kestis kaua aega. Nii sai Triigi koolmeister Gustav Medri 1889. aastal peale koolimaa kasutamise õiguse Triigi mõisalt ja vallalt vilja ja raha 15 rbl.eest,

Roobaka	"	"	"	"	"	"	"	11,5	"	"
---------	---	---	---	---	---	---	---	------	---	---

See vahetõrge püsis kuni 1891. aastani, mil Karja kihelkonna 17 väikest mõisavalda kaheks Leisi ja Pärsamaa vallaks kokku liideti.

Karja pastor Hildemanni poolt kõrgemale poole saadetud aruandest selgub, et Roobaka-Triigi mõisakooli piirkonnas olnud 1825/26 talvel

Triigi vallast 11 poiss- ning 10 tütarlast, kokku 21

Roobaka	"	7	"	"	13	"	"	20
Kokku		18	"	"	23	"	"	41

Kahjuks ei selgu, palju neist lastest koolis, palju kodus õppisid.

Järgmine minu kätte sattunud ametlik aruanne Karja kihelkonna koolide kohta on aastal 1831 koostatud pastor Hildemanni poolt ning kannab kirikueestseisja Carl Jordani kaasallkirja.¹ Koole oli tookord 11, kuid nende hulgas puudus Triigi (Feckerorth) nimi, leidus aga "Ropaka", mis arvatavasti Triigi kohta käiski. Selles õppis tookord ainult 6 poiss- ja 8 tütarlast. Üle kihelkonna oli siis poisse 152, tütarlapsi 189. Need lapsed on tõesti koolides õppinud, kus pastor nende lugemist proovinud ning lugemisoskust järgmiselt hinnanud oli:

õpilastest luges	soravalt,	keskmiselt,	viletsalt
poisslapsed	55	58	39
tütarlapsed	77	66	46

Täpsema ülevaate Karja kihelkonna koolide kohta annab pastor Hunniuse aruanne Saaremaa Ülemkoolieestseisjale 1837. aastal. Hunnius oli noor abiõpetaja, kes vanale Hildemannile abiliseks oli. Tema andis pika aruande koolide kohta ning märkis Triigi kooli kohta järgmist.²

"Triigi kool - Triigi ja Ropaka valla laste jaoks. Sinna käib ka osa Arumõisa valla lastest. Koolil on oma maja, kus õpib umbes 70 last."

Suur õpilaste arv lubab oletada, et siis veel paljud neist oma vanemate õpetamise hoolele olid usaldatud. Pastor Hunnius tegi ettepanekuid kihelkonna kooliolude parandamiseks, mille mõjul osa Roobaka valla lapsi hakkasid nende elukohtadele lähedastesse koolidesse (Mätja,

1 RAKA 1200-1-287 leht 61.

2 RAKA 1200-1-390 " ?

Nihatu) käima. Sellega Triigi kooli õpilaste arv järgmistel aastatel kahanes.

Pastor Hildemann suri järgmisel aastal, ning juba 1839. a. koolide aruanne¹ näitab terve rea uuendusi, mis Hunnius lühikese aja jooksul oli kihelkonnas teostanud. Triigi kooli suhtes oli tähtsam uuendus, et Roobaka oli oma kooli saanud. Selles aruandes oli märgitud kihelkonnas tegutsenud külakoolide ja nende koolmeistrite nimed ning õpilaste arv. Triigi ja Roobaka koolide kohta leidus aruandes järgmist:

Triigi -	koolmeister	Tönnis Sepp,	õpilasi	p.26	t.13	=	39
Ropaka -	"	Peter Koel,	"	17	22	=	39

Terves kihelkonnas oli 11 luteriusu külakooli ja peale nende kihelkonnakool, kus köster Redik Allas ainult poisslapse õpetas, kellest külakoolmeistrid pidid saama.

Külakoolide arv kasvas pidevalt, nii et 1842/43. õppeaastal Karja kihelkonna piires juba 16 luteriusu küla-
ehk ~~või~~ vallakooli~~oli~~. Triigi kooli piirkonda kuulunud siis Oitme küla ja "Rannaperred", koolmeistriks olnud Tönnis Sepp ning õpilasi 23 poiss- ja 15 tütarlast.

Järgmisel aastal nimetatakse kooli "Feckerorth-Ropaka" kooliks, kus õppinud Tönnis Sepa juhatusel 19 poissi ja 16 tüdrukut. Koolmeistri tööd hinnatakse sõnadega "Ziemlich gut." Koolides tarvitatud õpikutena ABC-, kattekismuse ja lauluraamatut.²

1844/45. talvel õppinud Triigi koolis Oitme, Moosi ja Ranna külade lapsed, 21 poiss- ning 19 tütarlast. Tönnis Sepa koolitöö olnud "In Ganzen gut."³

1 RAKA 1200-1-397 leht 9.

2. RAKA 1200-1-444 "

3. RAKA 1200-1-460 " 14.

Koolmeister Tõnis Sepp on tubli õpetaja olnud, sest pastor Hildemann on teda kolm aastat järjest (1842 - 1844/45, mille kohta kindlad andmed olemas) kiitvalt maininud. Samal ajal on ta mõne teise koolmeistri (Koikla, Meiuste) hinnanguks kirjutanud "Die Schule leistet wenig" või "Die Schule ist schlecht." Millal Tõnis Sepp ametisse astus, pole täpselt teada. Käba Gustavi seletuse järgi märkis õpetaja B. Tõsine kroonikaraamatusse (lk. 4), et Tõnis Sepp olnud Triigis koolmeistriks oma surmani ning pärandanud selle ameti oma poja Priidule. Priidu olnud aõga ametis Triigi uue koolimaja ehitamise ajal (1886) või selle eel. Sellega on küll tublisti eksitused, sest kindlad andmed tõendavad Priidu Sepa järelle Triiki koolmeistriks tulnud Ado Medri ametisse astumist aastal 1859. Seega tuli temalgi vanas koolimajas 27 aastat töötada. Kui oletada, et kubjas mõisakoolis võis haridust jagada ülimalt 1826. aasta sügiseni, mil mõnesuguste kaudsete andmete järgi Triigi esimene koolimaja ehitati, siis olid Tõnis ja ta poeg Priidu Sepp seal ametis kokku (1826 - 1859) 33 aastat. Tõnis Sepp oli ametis veel 1844/45. talvel, seega rohkem kui poole sellest ajast.

Saaremaa kuulus Liivi kubermangu koosseisu. Liivimaa koolid olid möödunud sajandil parimad eestlaste maal, nagu professor Peeter Põld seda oma kooliajaloo kinnitab. Tema arvab ka, et Saaremaa kooliolud samal ajal Põhja-Eesti omadest paremad olnud. Seda viimast oletust ei usu mina mitte. Saaremaa oli oma arvukate väikeste mõisavaldade ja paljude parunitega tollal ikkagi kõige maha-

jäänud osa eestlaste maast, kui me Setumaad arvesse ei võta. Igatahes oli Saaremaa oma koolide poolest Liivimaast seevõrra maha jäänud, et nende olukorra parandamiseks eriline Saaremaa kooliseadus anti.¹ See sündis 1845. aastal. Saaremaa kooliseadus tugines Liivimaa talurahvaseadusele, kuid läks sellest siiski mitmes punktis lahku. Tsiteerin seda L. Andreseni järgi lähemalt.²

"Selle esimeses paragrahvis nõuti kooli asutamist iga 100 meeshinge kohta.

Kooli peaülesandeks oli lugemise, katekismuse ja laulmise õpetamine.

Õppetöö pidi kestma kolm päeva nädalas kella 8 hommikul kuni kella 4 pealelõunal, kes aga kirjutamist õppisid, nendele sama tundide arvuga 4 päeva nädalas.

Lapsed olid jagatud kaheks klassiks (zwei Klassen) : 2 päeva õppisid algajad, 3 päeva edasijõudnud.

Kooliskäimine algas 10. eluaastast ja lõppes kirikuõpetaja korralduse kohaselt. Koolist olid vabastatud need lapsed, keda õpetati vanemate poolt kodus.

Koolmeistrilt nõuti, et see oskaks käsikirjalist ning trükitud teksti lugeda, tunneks katekismust ja kirikulaulu. Väga soovitavaks peeti kirjaoskust (Sehr zu wünschen, ware es, dass die Schullehrer auch zu schreiben verstehen).

Samuti nagu mandril, oli Saaremaalgi koolmeister vabastatud pearahamaksust, ihunuhtlusest ja nekrutiks võtmisest.

1 Schulplan für die Land-Schulen der Provinz Öesel. Pernau,

2 L. Andresen "Eesti rahvakoolide seadused XIX sajandil" Tallinn, 1966. Lk.6 - 7. 1845.

Kooli järeelvalvet teostas kirikuõpetaja kaks korda aastas - suvel kirikus, talvel koolis.

Puudutud päevade eest tuli lastevanematel maksta 2 kop. hõbedat. Hooletuid lapsi võis koolmeister karistada viie vitsahoobiga.

Igas kihelkonnas oli ette nähtud 3-aastase õppeajaga kihelkonnakool, kus pidi õppima 12 poissi.

Ülejäänud kooliküsimused sarnanesid 1819. aasta Liivimaa talurahvaseadusega."

Selle Saaremaa tookordsetele oludele kohandatud kooliseaduse alusel hakkasid siinsed koolid vähehaaval veidi paranema, kuid mandri, eriti Liivimaa omadest, jäid need lootusetult maha.

Triigi kooli ajalukku jääb kindlate andmete puudumisel aastaks 1845/46 - 1858/59 suur valge laik.

Jutujärje juhatas jälle kätte õpetaja-pensionär Aliide Medri, kes 1920/21. õppeaastal oma esimest tööaastat Triigi algkoolis algas. Tema kirjutas:

"Minu vanaisa Ado Midri, kes oli pärit Viljandi maakonna Pilistvere kihelkonnast, sattus Saaremaale koos mõisnik Helmerseniga, kes oli ostnud Roobaka ja Laugu mõisad ja tõi Roobakasse kolides omale vajaliku kaadri kaasa. Koos vanaisaga tulid Saaremaale ka ta kolmõde ja poolvend Linde (eesnime ei mäleta), kes asus elama Laugu, Nurme küllasse, Tänava tallu. Vanaisa ühest õest sai Meiuste küla Anni talu peremehe Jaan Midri vallaline ema, teised õed siirdusid Gatsinasse ja jäid sinna elama. Veel oli eelmajani kaadris Viktor Kingissepa vanaisa, elukutselt

sepp. Temast sai Laugu kõrtsmik, hiljem Marienthali omanik.

Minu vanaisa (1838 - 1897) oli 21 aastat vana, kui asus Triigi külakooli tööle. Samal ajal transkribeeris Helmersen vanaisa perekonnanime Midri Medriks, leides, et see koolmeistrile paremini sobib; ta ise hääldas seda pikalt "Meedri".

Vanaema Anu Rand (1841 - 1902) toodi Jõistest Tõntsu talust.

1884. aastal pühitses Ado Medri oma 25-aastast tööjuubelit ja sai Karja kihelkonna võõrmündri C.v.Sengbuschi käest piibli mälestuseks. Piibli kaanelehele oli kirjutatud:

"25ma aastase, koolmeistri ammeti pidamise jubiluumi pühitsuse mälestuseks Ado Medrile Karja kihelkonna Võõrmendri herra C.v. Sengbuschi poolt.

"Jummala kartusel on sesinatse ja tuleva aja

töötused."

Karjamõis
sel 10mal Mardi ku päwal 1884."

Pärast juubeliipiibli kättesaamist töötas Ado Medri Triigi koolmeistrina veel neli õppeaastat ja andis ameti 1888. aasta sügisel oma poja Gustavile üle. Ado Medri oleks aastate ja tervise poolest veel julgelt ametit edasi pidada võinud, kuid tema lahkumise põhjustas riigivõimu poolt ametlikult teostatav venestamispoliitika. Nõuti õpilastele vene keele õpetamist juba esimesest kooliaastast peale. Koolmeistrid, kes seda keelt polnud koolis õppinud, ei võinud seda õpetada ning pidid koolipöällult lahkuma. Nii sündis ka Ado Medriga.

Ado Medri töötas Triigi koolmeistrina ümmarguselt 30 aastat. Tema enese koolihariduse kohta puuduvad andmed, kuid tema käekirja ja ortograafia järgi otsustades oli ta vist küll ainult külakoolis õppinud. Tema õppetööga on pastorid Hunnius ja Winkler rahul olnud ning kiitnud. Oma pikkade tööaastate jooksul viis Ado Medri Triigi külakooli sellele tasemele, nagu Saaremaa luteri-usu külakoolid ainult pastorite hoole ja armu all olles enne nende vene rahvahariduse ministeeriumile allutamist üldiselt olid. Karja kihelkonna külakoolide seas peeti seda üheks paremaks kooliks, eriti Ado Medri viimastel tööaastatel, mil uues koolimajas töötati.

Ado Medri esimeste tööaastate kohta on säilinud andmed Triigi külakooli õpilaste arvu kohta.¹

1860/61	õppeaastal	poisslapse	19,	tütarlapse	8,	kokku	27
1861/62	"	"	13	"	14	"	27
1862/63	"	"	12	"	13	"	25
1863/64	"	"	12	"	12	"	24
1864/65	"	"	16	"	13	"	29

Pea samal ajal tekkis Triigi koolile naaber. See oli veneusu abikool Oitme külas, mis avati 1861. aasta sügisel. Mihkel Männik, silmapaistvate teadmistega mitmekülgne töömees Oitme külast, jutustas sellest järgmist.

"Oitme külas Laidu majas Käba talu juures elanud 3 piirivalve ratsasõdurit. Umbes 1855. aastal viidud need üle Saare peresse, mida praegugi (1957) vanemad inimesed vahel Kardoni kohaks kutsuvad. Laidu tüh-jaksjäänud vanas roovialusega majas avatud see uus

¹ RAKA 1200-1-381 leht 6.

kool. Koolmeistriks olnud tollal Käba talus elanud Toomas Uusna, keda selle äraolekul ta vennad asendanud.

Ükskord kutsunud Triigi parun von Poll selle uue kooli koolmeistri koos kolme õpilasega mõisa, et näha, mis selles koolis õpetatakse. Toomas pannud poisid vene keelt lugema. Parun ise vene keelt pole osanud, kuid ta vend olnud vene kohtunik. See tõendanud, et koolipoisid õigesti loevad. Siis ütelnud parun, et 30 aastat tagasi oleks tema koolmeistri koos poistega talli juurde peksupingile saatnud, kuid nüüd Sellega see jutt lõppenud - parun tundnud, et tema võim enam ei maksa."

Veneusu abikool töötas Oitme külas tookord ainult 5 aastat - 1861. a. sügisest 1865. aasta kevadeni. Toomas Uusna teinud koolitööd hoolsalt, nagu ka õpetaja Tõsine sellest käesoleva 4. leheküljel kirjutas. Kool avati uuesti 1908. aasta sügisel. Siinkohal ei taha ma selle juures pikemalt peatuda, vaid loodan tulevikus Karja kihelkonna piires töötanud veneusu abikoolide ja kihelkonnakoolide juures kohta eriuurimuse kirjutada.

Triigi kooli kohta on säilinud trükitud planketil kirjutatud koolitöö aruanne 1885/86. õppeaastast. Selle paberimõõtmed on 37 x 46 sm ning see moodustab kokkumurtult 8-lehelise raamatukese. Aruande esimesel leheküljel leiduvad osalt trükitud ja osalt pastor Winkleri käekirjaga kirjutatud andmed:

K O O L I P Ä E V A D E A R U,

Õppi asjad ja õppi aeg.

1885/86

K A R J A kirkond

T R I I K I kool

koolmeister A D O M E D R I

Selle raamatukese keskkohal kahel kõrvutiseisval leheküljel oli trükitud:

Õ P P I A S J A D.

Lugemine:	1.	Laulud ja viisid.
	2	Gut.
	3	(Neid ei ole märgitud)
Katekismus:	1	
	2	Recht gut.
	3	
Piibli loud:	1	
	2	Gut.
	3	
Kirjutamine:	1	
	2	Recht gut.
	3	
Rehjendamine:	1	
	2	Recht gut.
	3	

Plankett nõudis nähtavasti igas õppeaines ja iga õppeaasta kohta eraldi hinnet, kuid pastor tegi asja lihtsamaks ja märkis üldise hinde igas õppeaines terve kooli kohta.

Allpool leidsid järgmised andmed:

Õ P P I A E G.

TALVE KOOLIS: Õige risti usu ülesvõtmise pühast Lutteruse läbi kunni Mariia kuulutamise päevani s.a. 5 kuud talves ja 4 päeva nädalas.

S U I Koolis: Pühapäeval iga kahe nädala pärast.

Kui terve aruandeleht avatud oli, ei siis leitud sellel pastori käega kirjutatud õpilaste nimestik ja nende järel lahter - Mitto päeva laps iga nädala koolis käis enne jõulut ja pärast jõulut. Esimeses rubriigis oli 10, teises 12 nädala-lahtrit. Peale nende olid lahtrid, mis ma järgmisel leheküljel ~~keesnei~~ ühes neisse märgitud andmetega esitan.

Viimase lahtri on koolmeister Ado Medri püstjoonega kaheks jaganud ning koolist puudunud päevi järgmiselt liigitanud: Aiguse päwad, Kange ilma pärrast koio jäänd. Plan- keti trükitud tekstist eraldamiseks kirjutan need käsitsi.

		MITTU PÄEVA LAPS KÕIGE AASTA			Üleüldised TÄHELEPANE-		
Nr.	LASTE NIMMED.	PIDI koolis käima.	ON koolis käinud.	VÕLGU jäänud tühja asja pärrast.	TRAHVI on maks- ta.	mised. <i>Hi. Kange gu- ilma se pärrast pä- koio wad, jäänd.</i>	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1	Karel Raun t. Ingel	18	37	-	-	-	-
2	Juhhan Ait t. Wio	18	40	-	-	-	-
3	Ado Lember t. Mina	36	5	-	-	-	1
4	Jaen Mäggi t. Mina	36	22	-	-	-	1
5	Rido Sepp p. Karel	36	32	-	-	-	1
6	Tönnis Mäggi t. Kadri	8	8	-	-	-	-
7	Tomas Sepp p. Rido	72	57	-	-	-	1
8	Mihkel Sepp t. Maria	72	54	-	-	8	1
9	Karel Raun p. Jaen	72	48	-	-	-	1
10	Juhhan Ait p. Kustav	72	62	-	-	-	1
11	Rido Sepp p. Kustav	72	44	-	-	-	-
12	Mihkel Kesküll t. Mina	72	44	-	-	-	1
13	Ado Lember t. Kadri	72	4	-	-	-	-
14	Ado Lember t. Sohvia	72	1	-	-	-	-
15	Rido Sepp t. Mina	72	48	-	-	5	1
16	Ado Medri t. Mina	72	70	-	-	2	-
17	Tomas Kesküll t. Reet	72	41	-	-	10	1
18	Karel Raun t. Mari	72	59	-	-	3	3
19	Rido Sepp p. Tomas	72	47	-	-	-	3
20	Juhhan Ait p. Mihkel	72	67	-	-	8	3
21	Jaen Mäggi p. Jürri	72	50	-	-	3	3
22	Rido Sepp p. Kustav	72	53	-	-	10	-
23	Mihkel Kesküll t. Mari	72	38	-	-	12	3
24	Kusto Mets p. Rido	17	10	-	-	-	-
25	Jürri Arro t. Mia	72	54	-	-	6	2
26	Jürri Rand t. Liso	72	47	-	-	4	3

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
27	Jürri Rand t. Mina	72	49			9	3
28	Jürri Arro t. Liso	72	26				4
29	Kusto Mets t. Kadri	72	26				4
30	Kusto Söör t. Mina	72	32				5
31	Kustav Kahho p. Rido	72	47			8	2
32	" " p. Juhanes	36	30			6	2
33	Tomas Kesküla t. Mina	18	5				
34	Jürri Rand p. Karel	18	38				
35	Tönnis Mäggi p. Rido	18	19				
36	Tönnis Mäggi t. Mina	18	20				
37	Mihkel Sepp t. Mina	18	26				
38	Redik Sepp t. Mina	18	19				
39	Jürri Rand p. Kusto	18	48			6	
		2041	1448	--	--	99	51

Esitatud Triigi kooli aruanne võimaldab Saaremaa luteriusu külakoolide olukorra üle mõningaid järeldusi teha. Saaremaal olid 1885/86. õppeaastal pea igas suuremas külas luteriusu ja veneusu külakoolid juba 35 aastat kõrvuti töötanud. Need koolid olid rivaalid. Luteriusu pastorid püüdsid koolide kaudu selle usu endist ainuvalitsust säilitada ja kindlustada, kuid see ei tahtnud neil kuidagi õnnestuda, sest veneusu preestrid võitsid ametliku riigiusu eesõigustele tuginedes oma kogudustele üha uusi liikmeid juurde ning avasid uusi külakoole, mis ametlikus keeles abikoolideks nimetati.

Õppekava ulatuse poolest olid need koolid peagu võrdsed. Et aga koolide kaudu kumbki usutunnistus püüdis oma mõju rahva hulgas suurendada, hakkasid vaimulikud külakoolidele suuremat tähelepanu pühendama. Paremate koolmeistrite ettevalmistamiseks asutasid luterlased 1871. aastal Kaarma õpetajateseminari ning veneusulised

FK 292-5

5. Triigi koolimaja 1925.a. lk.19.

FK 292-6

6. Koolipere 1927.a. kevadel. Õpetaja H. Muri lk.23.

1872. aastal Kuressaares 2-klassilise eeskujuliku Nikolai kihelkonnakooli, mida hiljem selle esimese juhataja, Saaremaa silmapaistva haridustegelase Anton Lutsu nime järgi "Lutsu kooliks" nimetama hakati. Nende koolide õpilased said tollel ajal koolmeistriametile vajalikuks peetud ettevalmistuse, ja sellega ning külakoolide arvu kasvamisega hakkas rahvahariduse Saaremaal vähehaaval paranema.

Pastorid ja preestrid ei sallinud neile alluvate koolmeistrite suhtlemist teise usutunnistuse ametivendadega hoopiski mitte. Kui nende vahel kusagil tihedam läbikäimine ja sõprus tekkis, hoiti see vaimulike eest suures saladuses.

Nüüd oli valmimas suur uuendus, mille kumu juba mõned aastad ette käis ning luteriusu külakoolmeistreid ärevil hoidis. Need lootsid sellest uuendusest endi ja külakoolide olukorra paranemist. Pastorid ja mõisnikud ei oodanud sellest midagi head. See uuendus oli luteriusu koolide vene rahvahariduse ministeeriumile allutamise, mis 1887. aastal teostati. See oli tähtis pöördepunkt eesti rahvakooli ajaloos, mil luteriusu kirikuvõimu juhtiv osa meie kodumaa hariduselus murti. Sellest ajast alates muutus nn. kihelkonna koolivalitsus nagu mingisuguseks rudimentaarripatsiks, mis küll nimeliselt eksisteeris, kuid võimu tal enam ei olnud peale luteriusu usuõpetuse korraldamise õiguse.

Selle pöördepunkti juures annab Triigi külakooli "Kooli päevade aru, Õppi asjast ja Õppi aeg" luteriusu vaimulike poolt juhitud Saaremaa rahvakooli olemuse kohta

mõndagi teada.

Esijoones vaatleme lähemalt "Kooli päevade aru", mille all koolipäevade arvu mõista tuleb. Lahter "Mittu päeva laps kõige aasta pidi koolis käima", määras kindlaks koolipäevade arvu ja koolilaste kategooriad. Neid oli kolm: 72 päeva käisid koolis kõik lapsed kümnendast eluaastast alates kolme üksteisele järgneva aasta jooksul igal talvel - need olid siis need alalised koolilaps^eed; neljandal kooliaastal loeti laps esimese aasta "kordajaks", kes pidi kaks päeva nädalas ning seega 36 päeva terve talve jooksul koolis käima; järgmisel aastal oli sama õpilane teise aasta kordaja, kes ainult ühel päeval nädalas pidi koolis käima - 1885/86 õppeaastal seega 18 päeva. Aruande plankett näitab küll, et õpilased pidanuks "enne Jõulut" 10 ning "pärast Jõulut" 12 nädalat koolis käima, kuid märgitud koolipäevad näitavad, et sügisel esimesel kolmel ning kevadel viimasel nädalal ei ole koolis õppetööd toimunud.

Missugused nädalapäevad koolipäevad olid, seda aruanne ei näita. Õige vanade inimeste jutu järgi selgus, et möödunud sajandil, kui alles neli päeva nädalas koolis käidi, olnud esimeseks koolipäevaks kolmapäev. Kolmapäeval ja neljapäeval olnud koolis ainult alalised õpilased, reedel tulnud kooli esimese aasta kordaja d ning laupäeval alles olnud terve koolipere koos, sest siis tulnud kohale ka teise aasta kordajad.

Laupäeval olid siis koolis korraga viie õppeaasta lapsed - kuidas suutis koolmeister need tööle rakendada ja mida neile õpetada? Kui terve koolipere koos oli, õpetas

tolleaegne külakoolmeister neile peamiselt kirikulaule. Eluks vajaliku kirjaoskuse ja muu tarkuse pidi laps kolmel esimesel kooliaastal kätte saama. Lugemist, kirjutamist, rehkendamist ega muud maailmatarkust kordajaile ei õpetatud. Kordamispäevade ülesanne oli külakooli lõpetanute püha ristiusu koguduse liikmeiks kasvatamine-õpetamine. Viimane lihv selleks anti neile leeritamisega pastoraadis, kus neid kahe-kolme nädala jooksul köstri ning õpetajahärra enese poolt selleks ette valmistati.

Ja ometi juhtus möödunud sajandi viimasel veerandil peagu igal aastal ning isegi käesoleva sajandi algul enne Esimest maailmasõda mõnikord, et noor ristiinimese kandidaat leervis "kinni jäi" ja teda armulauale ei lastud, sest et ta teadmised taevariigi asjadest puudulikud olid. See oli suurim häbi, mis noorele inimesele osaks võis saada. Järgmisel talvel pidi ta jälle külakoolis kordamispäevadel käima ning hiljem uuesti leerida minema, sest alles leeritamine andis temale täisealise inimese õigused.

Kirikulaulude nimestik talvel selgeks ^{eta}õppimiseks anti sügisel koolmeistritele enne õppetöö algust pastori poolt. Triigi koolmeistri Ado Medri käekirjaga kirjutatult olid need 1886/87. õppeaastal järgmised:

"LAULU VISID ÕPITUD

- 1 Kuis pean wasto wõtma
- 2 Ma tulen taevast ülevalt
- 3 Oh laulgem südamest
- 4 Se Iõulu pääv on rõmus suur
- 5 Iesus te et sino hawad

- 6 Oh süta Tal oh Iesus
- 7 Kristus on meie patto eest
- 8 Wõtta nüüd Issandat vägevad kuningat kita
- 9 Mo süda miksa muretsed
- 10 Mino süda rõmustele
- 11 Mo peale heida armo nüüd
- 1 2 Mo nimmi taewas kirja pandud
- 13 Oh Issa taewa rigi sees
- 14 Mo järel hüab Iesuke
- 15 Armas Iesus awita
- 16 Iesukest ei jätta ma
- 17 Meil tuleb abi Iumalast
- 18 Ma tahan jätta maha
- 19 Ierusalem sa püha taewa lin
- 20 End näita koido täht
- 21 Mo süda ärka üles
- 22 Armas Iesus sind ma palun

Need 22 koraali tuli õpilastele 18 neljapäevase koolinädala jooksul selgeks õpetada - viis ja 1 - 3 salmi sõnad. See polnud kerge ülesanne. Koolmeister Ado Medri tuli sellega arvatavasti sellega korralikult toime, sest nagu õpetaja Tõsine vanarahva mälestustele tuginedes mainis (lk.5), olnud see tubli laulumees. Kas ta selle juures mingisugust muusikariista kasutas, pole kindlalt teada. Karja kihelkonna koolide aruandes 1900/01. kooliaasta kohta on mainitud, et siis koolil harmoonium oli, kuid selle muretsemise aega pole märgitud. Olen seda väikest primitiivset muusikariista näinud. See oli nähtavasti ühe koduskasvanud Saaremaa meistrimehe kätetöö. On teada, et

Karja kihelkonnas Pamma külakoolile esimesena harmoonium muretseti 1885. aastal.¹ See oli pruugitud ja maksis 23 rubla. Ado Medri lahkus ametist 1888. aastal - on tõepärane, et tema Triigi koolile harmooniumi jõudis muretse-
da.

Kirikulaulu virk õpetamine oli pastorite silmis küla-
koolide esmajärgulise tähtsusega ülesanne. See tõstis usu
ja kiriku tähtsust rahva silmis ning ilustas vaimulike
ametitalitusi. Ühtlasi juhtis vaimulik laul inimeste mee-
led-mõtted maailma hädaorust taevaste kõrguste poole.

Saaremaal oli üldiseks kombeks, et külakoolide õpila-
sed koos "kordajatega" pastorite määramist mööda kirikus
jumalateenistuse ajal koorilauludega esinesid. Et selle
ülesandega väärικalt toime tulla, tarvitati kordajate
koolipäevad väga suures ulatuses just kiriklike laulu-
viiside harjutamiseks ja õpetamiseks. Seda oli kasulik
teha just terve koolipere osavõtul. Kui juba küllalt oli
lauldud, saadeti alalised õpilased koju ning kordajatega
võeti läbi ja korrati seda, mis leeriõpetusele etteval-
mistamiseks vaja oli. Nõnda toimus see kuni Esimese maa-
ilmasõjani.

Triigi kooli 1885/86. õppeaasta aruande juurde tagasi
pöördudes silmitseme selle 4. lahtris "ON koolis käinud"
kordaja/te koolipäevi lähemalt. Selgub, et kaheksa kor-
dajat (3 p. ja 5 t.) on kokku 103 koolipäeva rohkem koo-
lis käinud, kui nad selleks kohustatud olid. Miks nad
seda tegid? Lootsid nad koolist lisatarkust omandada?

Vastukaaluks virkadele on aga 6 kordajat (3 p. ja 3 t.)

¹ Ajaleht "Saarlane" nr.5 1885.a.

A.Seppel "Saaremaa koolmeister tsaariajal" lk.125.

kokku 75 koolipäeva puudunud. Ülekaal 28 koolipäevaga on siiski neil, kes vabal tahtel kordamispäevade arvu ületasid.

Täiendavat tarkust saadi pikemaajalise kooliskäimisega tolleaegse õppeviisi juures külakoolist õige vähe, sest kus õppeaine seda vähegi võimaldas, töötasid kõik õpilased üheskoos ühisel frondil. Õppeaasta kohta antud usuõpetuse õppekava ei jagatud 1., 2. ja 3. õppeaasta vahel - saagu sellest osa igaüks oma taibu ulatuses. Teisiti oli lugu lugema- ja kirjutama-õpetamises ning rehendamises, kus õppeaine ise kindlat süstemaatilist järjekorda nõudis. Neis asjus ei ole mina aga kusagilt mingisugust kindlat õppekava leidnud ja arvan, et neid külakoolide jaoks ei ole olnudki enne nende vene rahva-hariduse ministeeriumile allutamist 1887. aastal. Pastorid jätsid Saaremaal selle mure lihtsalt külakoolmeistrite endi hooleks.

Triigi koolis oli usuõpetuse õppekava koolmeister A. Medri aruande^l järgmine.

1886/87. õppeaasta.

"Õppitud kolis vies pea tük kattekismusest seletamisega.

Piibli loud Wanast seatusest

Lomisest seni kui wanaseatuse Iumala tenistuseni 27 parakrahwi

Uest seatusest

- 1) Iesus õpetab laewa seest ja õnnistab Peetruse kal^la saaki
- 2) Iesus laevas ähwartab tuult ja merd
- 3) Ristia Juhanes tapetakse wangi tornis

- 4) Kananea ma naesest
- 5) Iesus teeb aiged terveks ja sõtab 4 tuhat meest
- 6) Iesus teeb aiged naist teel terveks ja ärratab ülle-
ma tüdre surnust ülles
- 7) Jesus äratab Naini linna nore mehe surnust ülles
- 8) Iesus äratab Laatsaruse surnust ülles
- 9) Peetruse tunistus Iesusest
- 10) Iesust mutetakse
- 11) Püha Waimo wälja walamine

Peetruse jutlus ja esimene risti kogotus

- 12) Pauluse ümber pöörmine Tamasguse te peal"

Sama õppeaastal õpitud koraalide nimestik on antud lk. 50. Tööd terve õppeaasta jaoks andis see usuõpetuse programm küllaldaselt, kui me ei unusta, et kõige raskemaks alaks peeti katekismus, mis õppekavas ainult üheks lauseks ruumi vajab. Ning ühel frondil töötamiseks olid need usuõpetuse kolm aspekti sobivad küllalt. Aga see olukord muutus, kuid tublisti hiljem.

Vene rahvahariduse ministeerium võttis ka luteriusu küla - ja kihelkonnakoolide õppeprogrammi korraldamise ning õppetöö juhtimise ja revideerimise ^{1887.a. sügisest} Venese kätte. Veneusu koolid allusid sellele ministeeriumile juba 1873. aastast alates. Usuõpetuse juhtimine luteriusu koolides jäi aga endiselt kohaliku kihelkonna koolivalitsuse - pastor + mõisnikust kirikueestseisja + üks kihelkonna koolivanem talumeeste hulgast - ülesandeks. Faktiliselt juhtis ja revideeris seda ala kohalik pastor. Uus kord tõi teiste õppeainete alal suuri muudatusi kaasa, usuõpetus läks aga ~~kõik~~ mööda endist rada.

Siin tuli muudatus alles uue sajandi algul. "Olevik" kirjutas:¹

"Uus kooliprogramm.

Neil päivil jõudis koolidele kätte uus programm. See kästakse lähema kolme aasta jooksul tarvitusele võtta. Usuõpetuses on ja-gatud igale aastale oma osa, mis läbi võtta tuleb, mitte nagu enne (kus kõik ühte ja sama õppisid)."

Uue õppeprogrammi teiste õppeainete juurde tuleme hiljem. Nüüd aga pöördume tagasi Triigi kooli 1885/86. õppeaasta aruande juurde.

Tookord kehtis 3-aastane koolikohustus ning lisaks sellele kordamispäevad kahel järgmisel õppeaastal. Kor-dajad täitsid oma üldise koolipäevade arvu ülejäägiga. Aga kuidas oli lugu alaliste õpilastega?

Aruande järgi pidid mõlemad kategooriad kokku koolis käima 2041 koolipäeva, kuid käisid tegelikult ainult 1448 päeva ehk üm-ma,rdatult 73% nende üldarvust. Puudu-ti 593 päeva. Haiguse ja halva ilma 99 + 51^{päeva} loeti mui-dugi vabandatavail põhjusil puudutuks - kuid mis olid siis need ülejäänud 443 päeva, seda aruanne ei näita. Tuleb oletada, et need olid "Võlgu jäänud tühja asja pärast." Aruandes on aga see lahter tühi ning tühi on ka sellele järgnev lahter "Trahvi on maksta." Kas koo-likohustus oli ainult näilik?

Ei olnud. Kihelkonna koolivalitsus võis lapsevanema-le tema lapse põhjuseta koolist puudumise korral kaks kopikat iga puudunud päeva eest trahvi määrata (1894.a.

¹ Ajaleht "Olevik" nr.45 1899.a.

alates kuni ~~kuni~~ viis kopikat). Karja koguduse arhiivis leiduvad andmed kinnitavad, et pastor Winkler on seda õigust ka ka/sutanud. Näiteks määrati samal 1885. aastal neljateistkümnemele Leisi mõisavalla lapsevanemale kogusummas 158 kopikat koolitrahvi ning lasti see summa vallavalitsuse kaudu sisse nõuda. Nähtavasti ei tahtnud Triigi kooli lapsevanemaid koolitrahvidega pahan-dada. Arvatavasti oli selles asjas ka koolmeistri sõnal oma mõju.

Aruandest on näha, kuidas pastor õpilaste teadmisi on hinnanud. Vastaval kohal on selleks määratud kindel koht iga õppeaasta (ja/oskonna) kohta eraldi, kuid pastor Winkler on kõik need kolm kohta loogeliste klambritega ühendanud ning tervet kooli (ning seega ka koolmeistri tööd) korra/ga hinnanud: katekismus, kirjutamine ja rehkendamine "recht gut", piiblilood "gut". Luge-mine ning laulud ja viisid on hindamata jäetud. Revi^dteerimine on toimunud 15. mail.

1887. aastast on säilinud koolmeister Ado Medri käe-ga kirjutatud õpilaste nimestik ning pastori poolt koolile õppimiseks määratud ülesanded usuõpetuse ja kirikulaul^u alalt. Esitan need alljärgnevalt originaalile vastavalt.

Kolis käia laste nimed 1887

Rido Sep	Mina Medri	Mia Arro
Wio Ait	Mihkel Ait	Juha,nes Kahho
Ka_dri Mäggi	Liso Rand	Sohwia Lember
Mina Sep	Kustav Sep	Ingel Raun
Mina Lember	Kustaw Ait	Rido Kahho

Karel Sep	Mina Rand	Marre Punis
Liso Arro	Tomas Sep	Kustaw Sep
Iaen Raun	Maria Sep	Mina Mäggi
Iuli Titus	Kadri Mets	Lisi Medri
Mihkel Sep	Willem Ait	Juli Aus
Maria Keskül	Rido Mäggi	Josep Arro
Karel Rand	Jürri Mäggi	Kusto Rand
Maria Raun	Kusti Kahho	Mina Saar
Mina Mäggi	Mihkel Reila	Sohvia Reila
	Mina Kesküll	

Ka/te kismus

Esimene peatük Jesuse nimel ja auks kuni teise peatik-
kini 10 käsko

Piibli luud

Mosesest Samoelist satik 15 jäggo

Uuesätuse luud

- 1 Sakaria ja Maria kulutamine
- 2 Juhanese sündimine
- 3 Jesusse sündimine
- 4 Simeon ja Anna
- 5 Targad tulles ommiko maalt
- 6 Jesusse lapse põlvest
- 7 Joanes ristib Jesust
- 8 Kristust kiusatakse
- 9 Joanese tunistus
- 10 Pulmad Kanas ja esimene templi puhastamine
- 11 Jesus ja Nikodimus
- 12 Jesus ja Samaria naine
- 13 Jesus õppetab Naatsarettis

- 14 Peetruse kala saak ja mäe jutlus
- 15 Kapernauma pealik
- 16 Jesus merre peäl
- 17 Jesus ajab kurjad waimu~~s~~d wälja
- 18b Jesus wõttab pattusid wasto ja annab pattud andeks
- 19 Jesus ärratab surnud ülles ja teeb aige naise terveks
- 20 Jesuse tähendamise sanna~~d~~ Jumala rigist

1887 aastal la~~u~~lo wisid õppitud

- 1 Nüüd risti koggotus
- 2 Nüüd Jumala~~le~~ austust
- 3 Oh pühha la~~p~~s kes
- 4 Jesus hüa mind
- 5 Oh Jesus sino walo
- 6 Oh püha waim nüüd tule sa
- 7 Eks mo kohhus tänu tehha
- 8 Oh Jesus Kristus tule sa
- 9 Nüüd risti rahwas laulge
- 10 Armas Jesus rõmustaja
- 11 Oh armo juur
- 12 Sul Su~~J~~eowa tahan laulda
- 13 Õh võitleja~~d~~ et käige peäle
- 14 Oh taganege mino himod
- 15 Sa meie lotus Jesuke
- 16 Mo elo Kristus ise
- 17 Se aeg on tõest ukse ees
- 18 Jumal ma ning taeva loja
- 19 Mo südamest ja melest
- 20 Nüüd hingwa inimesed
- 21 Jumalad kiitke

Ado Medri kirjapanekud annavad asjaliku ülevaate Saaremaa luteriusu külakoolide usuõpetuse õppekava ulatusest. Kahjuks ei ole mina toleaegete "ilmalikkude" õppeainete õppekava ulatuse kohta kusagilt samavõrra täpseid andmeid leidnud. Kooli aruandes mainiti lugemist, kirjutamist ja rehkendamist ning pastor hindas õpilaste teadmisi neil aladel, kuid õpetatava ulatus on selgusetu.

Karja kihelkonna koolide aruandes on märgitud, et õpilasi Triigi külakoolis olnud kahel üksteisele järgneval õppeaastal 55 (missugune arv aga koolis A. Medri poolt peetud nimestikkudega kooskõlas ei ole) ning et need on pidanud õppeaasta jooksul 2040 päeva koolis käima, kuid tegelikult olnud koolis 1885/86 õppeaastal 1448 päeva ja

1886/87 2 1575 "

Triigi küla kooli teine koolimaja ehitati koolmeister Ado Medri ametisoleku lõpujärgus. Endastmõistetavalt oli uue koolimaja ehitamine temale südameasjaks, sest see ei olnud ju temale mitte ainult talvine töökoht, vaid kodu selle sõna otsekoheses mõttes. Endises koolimajas, kuhu ta 27 aasta eest noore mehena tööle asus, oli ta abiellunud ja oma perekonna üles kasvatanud. See maja oli üle 50 aasta vana, väike ja vilets. Uus pidi parem saama ja selleks oli koolmeister nõu ja jõuga igati abiks.

Uus koolimaja tuligi kena ja korralik. Kohalik ajaleht kirjutas sellest järgmiselt:¹

"Karjast.

Möödunud sügisel ehitas Triigi vald omale kooli maja, mis Karja kihelkonna kooli majadest kõige ruumikam ja ilusam näitab olevat. Mõisa herra andis oma poolt sel-

¹ Ajaleht "Saarlane" nr.7 1887.a.

le maja ehituse materjali, mille eest kõik valla rahvas väga südamest teda tänavad."

Uue koolimaja õnnistamine toimus 1886. aasta sügisel enne õppetöö algust suure pidulikkusega. Kõnelesid pastor Winkler, parun Poll ja köster-koolmeister Carl Allas. Kohal olid kõik^{Karja} kihelkonna koolide koolmeistrid ja rahvast palju majja mahtus.

Ado Medri sai uues koolimajas ainult kaks õppeaastat koolmeistrina töötada. 1888. aasta sügisel pidi ta venestamise surve all ametist lahkuma. Ta polnud koolis sõnakestki vene keelt õppinud, kroonuteenistuses ta pole ka käinud - kuidas võis ta siis veel koolmeistriametit pidada, kui juba vene keelt kooli õppekeeleks upitati!

Luteriusu koolide rahvahariduse ministeeriumile allutamise puhul teatas kohalik ajaleht kooliõpetuse kohta 1888. aasta algul muuseas järgmist:¹

"Koolmeistrid paneb ametisse ja laseb lahti kurator, rahvakoolide direktor ja inspektorid. See on nende asi.

Vene keel: kahes esimises jaos on Eestikeel õppekeeleks. III ja IV jaoskonnas õpetakse Venekeeles. Selle eeskirja täitmist hakatakse alles 1889. a. sügise täielikult nõudma. Tänavu on igapäev õppetöö lõpul veerandtundi Vene keelt. Õpetatagu kätte koolitoas nähtavate asjade nimed Vene keeles. Teise talve lastel on iga päev üks tund Vene keelt. Kihelkonnakoolides peab Vene keeles õpetatama alles 1890. aasta sügisel."

¹ Ajaleht "Saarlane" nr. 1 1888 a.

Koolipõllult lahkudes oli Ado Medril see troost, et ta koolimajast ei pruukinud lahkuda, sest tema asemele asus ta oma poeg Gustav Medri, kelle perekonnaliikmena ta ku- ni surmani Triigis elas.

Ado Medri oli omaaegsete Karja kihelkonna külakoolmest- rite hulgas üks väljapaistvamaid mehi olnud. Revidendid olid ta koolitööga rahul. Rahvas käis ta palvetundidel, mida koolimajas korraldati, meeleldi. Pidulikkudel¹ oli tema see mees, kes asjakohase sõnavõtuga esines. Tema kõ- ned olid ajavaimule vastavalt pieteetlikust-truualamlikust vaimust kantud. Seda tõendavad ajakirjandusse sattunud sõ- numid. Näiteks pidas tema 1885. aastal keisri kroonimise pühal valla kogukonna kohtu/majas pika kõne teemal:¹

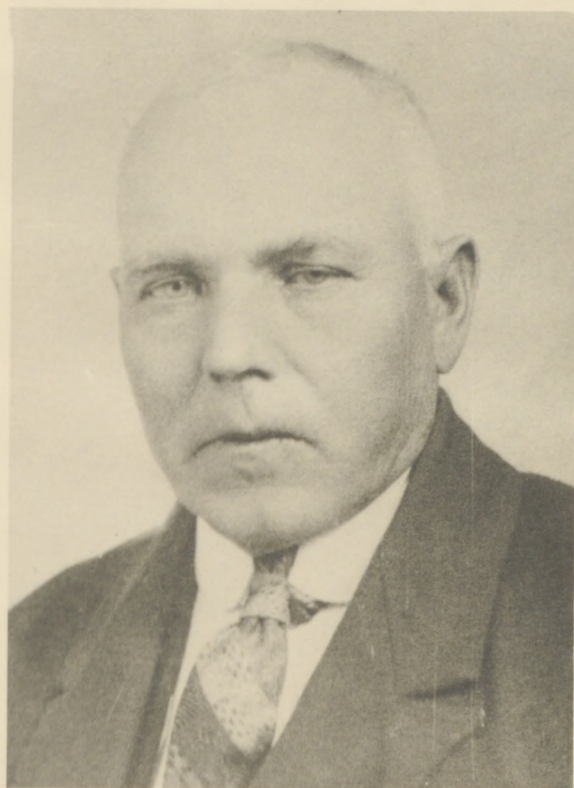
"1. Miks pärast Jumal ülemaid on säädnud ja mis suurt kasu nad meile saatvad.

2. Mis meie kord ja kohus on Jumalast säätud ülemate vastu.

Pärast seda saanud valla valitsusest sõnna muret- setud joogi juures kõige päält Keisri härra terviseks klaasid "hurraa" hüüdmise all kokku löödud ja pääle selle ise oma päris härra auks."

Ado Medri ei jäänud ametlikult ametist lahkudes kooli- tööst siiski mitte täiesti kõrvale. See selgub Saaremaa rahvakoolide inspektori kirjast Karja pastorile 1892. a. sügisel, millega lubati Gustav Medril olla koolmeistriks korraga Triigi ja Aruste koolides, kummaski 3 päeva nädala- las. Kirjas lisati, et see olevat nii viimast aastat, mis laseb oletada, et see ka varem nii oli olnud. Noil aastail

¹ Ajaleht "Saarlane" nr.25 1885.a.

FK 292-7

7. Gustav Medri lk.71.

FK 292-8

8. Aleksander Kaubi lk.77.

Ado Medri õpetanud Triigi koolis temale meeldivaid õppeaineid, nagu seda minule kirjutas Gustav Medri tütar Aliide.

Kihelkonna koolmeistrite ühistest üritustest võttis Ado Medri peale ametist lahkumist aktiivselt osa. Seda kinnitab ning annab nende ürituste laadist "Saarlases"¹ kujuka kirjelduse Villem Mägi, "väljarändaja töömees", kes Aru mõisa Veski küla Lausa popsitares elutses. Tema sõnum on ühtlasi ilmekas näide tolleaegsest ajalehestiilist.

"KARJAST.

Neljapäev, 30 Juulil pühitses meie auustatud praosti härra J. Winkler oma 25 aastast ameti juubelipäeva, mis iseäranis selle poolest tähtjas oli, et ta nii kaua ühekoha pääl seda ametid on pidanud, kuna teised sagedasti peavad kohti uuendama.

Juba homiku vara kogusivad endid M. Oks oma laulu kooriga ja koolmeistrid A. Medri, R. Huma, K. Medri, E. B. Grepp kiriku mõisa kokku ja äratasid jubilarilauluga, "Oh pidu laps, oh ärka sa" ja "Oh võtke Jumalat", üles. Pääle selle tuli südamelik tervitamine ja õnne soovimine.

Nüüd lauldi jälle "Nüüd kiitku kõigest südamest" ja "Auu Jumalale kiitus ka", mille järele köster C. Allas mõnusa kõne pidas, ja koguduse poolt lamp ja ilus kirjutuse värk jubilarile kätte anti, mille üle tal iseäranis heameel oli, mida ta sojal sõnal avaldas, üteldes: Need saavad mulle Karja kogudust iseäralisel mõjul südames hoidma!

¹ Ajaleht "Saarlane" nr.35 1.sept.1892.

Selle järel pidas koolmeister A. Medri südamliku kõne. A. Medri on see koolmeister, kes meie kihelkondas juba mõne aasta eest oma 25 aastast juubeli päeva ära pidas, sellepärast on see mees auustatud jubilariga kõige rohkem ühes töötanud. Nüüd lauldi "Võta nüüd Issandat vägevast kuningast kiita." Sella päale pidas jubilar ise kõne, mille järele "Oh anna tuhat keelt sa mulle" ja "Laulge Jehovale uut laulu", lõpuks "Õnnista ja hoija" lauldi. Pärast tulivad õpetajad (pastorid A.S.) ja muud kõrgemad tale õnne soovima, millest ma enam ei tea kirjuta.

Sellega on see tähtjas päevakene mööda saadetud. Andku Jumal, et meie ka s e d a päeva näeme, millal meie armas õpetaja oma 50-damat ameti juubeli päeva saab pühitsema. Andku Jumal meie armsa õpetajale ikka head ja tugevad jõudu ja pikendagu ta päivi meie koguduse kasuks, et ta vanaduses sellest tulu näeks, mis ta nooruses hoole ja armastusega külv^vanud koguduse südamesse, seda soovib ~~meie-kogu~~ südamest kõik terve Karja kogudus.

Sind võtku Isa armuga

Su elu-teedel taluta!

W. Mägi."

Gustav Medri jätkas peale oma isa juures Triigi külakoolis saadud algteadmiste omandamist õppimist Karja kihelkonnakoolis, kus tookord köster-koolmeistrina töötas Carl Allas, omal käel õppinud mitmekülgsete teadmiste ja oskustega mees. Tavaliselt kestis õppimine kihelkonnakoolis tookord kaks aastat, kuid nagu selle kooli õpilaste nimestik tõendab, õppis Gustav Medri Karjas Allase juures 1880. aasta sü-

gisest 1885. aasta kevadeni - tervelt viis aastat. Arvata-vasti lootis Ado Medri Allase juures oma pojast enesele tubli ametijärglase koolitada, kuid et venestamise tulek silmapiiril kollitas, Allas aga vene keelt ei osanud, pani ta poja hiljem Kaarma seminari õppima. Õpetaja Gustav Vaheri jutu järgi olnud Gustav Medri viimastel aastatel kihelkonnakoolis nagu C. Allase abiline ning täitnud selle sagedaste äraolekute ajal (Allas oli köster-koolmeistri ameti kõrval veel rubitohter ja kolme valla kirjutaja) koolmeistri kohustusi.

Aliide Medri kirjutas käesoleval aastal minule nõnda:

"Minu isa Gustav Ado p. Medri (1868 - 1934) sai hariduse Kaarma seminaris. Isa mälestuse järgi olnud ta pinginaabriks seal Jakob Mändmets. Kohalik köster Kalas hoidnud alati tubakat lõuas, ka tunnis.

Vist 1889.a. algas isa koos vanaisaga tööd Triigi koolis. Ma arvan, et koos, sest 1893 a. ümber ja peale selle käis isa kolm päeva Aruste koolis ja samal ajal töötas vanaisa kolm päeva Triigi koolis. Sellest räägib minu kasuema, kes sel ajal koolis käis. (Aastaarv on ekslik. V. lk. 61. A. S.)

Arustes oli tal vist ka teine laulukoor (Triigis oli ka laulukoor). Miina Matson rääkis mulle, et ta on laulnud isa laulukooris.

Mäletan, et isa ja ema käisid pühapäeviti kusagil kaugemal ja tagasi tulles räägiti näidendist ja koorilaulust.

Isa oli murekas ja hoolas töömees, aus ja suur töö-nõudja, mille tõttu tal oli vahel väikseid arusaamatusi.

1904.a. a/biellus Triigi mõisa omanik. Kohalik laulukoor, minu isa juhtimisel, käis noorpaari õnnitlemas. Oli hilissõuvine a/eg, sest lauljaid kostitati karusmarjadega. See kõik sai meie perekonnale saatuslikuks. Mõisahärra hakkas isa oma mõisale valitsejaks kutsuma. Et kooliõpetaja palk väike oli, siis lootis isa oma 7-liikmelisele perele rohkem ülalpidamist teenida ja kolis 1905.a. kevadel mõisa.

Minu emal/aise Risti oli pärit Hiiu-Kassarist. Isa tutvus tema/ga Ungru lossi ehitustöödel. Ema oli lossiomaniku Ungern-Sternbergil toatüdruk-õmblejaks. Isa töötas suveti sea/l oma sõbra baumeister Aleksander Saare kutsel. Ka Riia/s on isa töötanud mitu suvet, et palgale lisa teenida."

Gustav Medri asus Triigi koolis esmakordselt tööle 1888/89. õppeaastal. Pastor Winkler hindas noore koolmeistri õpilaste teadmisi sellel aastal piiblilugemises ja katekismuses numbriga 4, piibliloos ja laulmises said nad hinde 3. Teisi õppeaineid pastor siis enam ei revideerinud. Õpilasi oli koolis siis 23 poisslast ja 27 tütarlast. Järgmisel kooliaastal õppis 21 " " 18 tütarlast.

Karja kihelkonna luteriusu külakoolide koolmeistrite töötasude kohta on säilinud täpsed andmed 1889. aastast. Pastori aruandes on maast ja põllusaadustest saadud tulud tolle/aegsete hindade järgi raha peale ümber arvestatud. Triigi koolmeistri aasta/palk koosnes koolimaast, teraviljast ja rahapalgast. Pa/lga/normid olid iga kooli kohta erinevad, samuti koolimaa suurus. Purtsa ja Laugu koolidel maad ei olnudki. Koolmeistrite töötasu varieerus rbl. 12,75 ku-

ni rbl. 55,30 ulatuses. Triigis oli see järgmine:

Maa: 2 vakamaad põllumaad	rbl.	6.00	
4 " heinamaad	"	4.00	10.00
Vilja: Triigi mõisalt 4 vakka	"	10.00	
" vallalt 2 "	"	5.00	
Roobaka " 3 külimittu	"	1.50	16.50
Raha: Roobaka mõisalt	"	10.00	
Rüütelkonnalt	"	3.00	13.00
		Kokku:	39.50

Keskmiselt oli Karja kihelkonna külakoolmeistrite tööta-
su sellel aastal rbl. 26,00. Ainult Koikla koolmeister sai
Triigi omast p/remat tasu, nimelt rbl. 55,30.

1889/90. õppeaastal ~~kohta~~ saatis Karja pastor esmakord-
selt rahvakoolide inspektorile venekeelse aruande kihelkon-
na luteriusu külakoolide kohta . See oli lihtne koolide ni-
mestik õpilaste arvu märkimisega. Triigi kooli nimi oli ve-
ne keeles saksapäraselt *Феккероппа* kirjutatud.

Samal ajal tuli koolmeistritel pikk ja põhjalik aruanne
oma kooli kohta esitada . Sellekohane teade ilmus "Olevi-
kus."¹

"Karuselt (Saaremaalt).

Kuivresaare jaoskonna koolide inspektori D. Dubrovini
poolt on koolmeistritele suur poogen ka/heksat selt-
täitmiseks
si küsimustega [✓]kätte saadetud. Küsimused käivad 1890.
aasta kohta ja on iga selts 10 - 40 punktiga. Küsi-
mused on 1. päris koolilaste, 2. kordajate laste, 3.
kooliõpetajate, 4. kooli ülespidamise, 5. kooli üles-
pidajate, 6. kooli ruumide, 7. koolitamise abinõude
ja 8. muude asjade üle."

¹ Aja-leht "Olevik" nr. 14 1891.a.

See "suur poogen" oli venekeelne ning sisaldas tõesti mitmesuguseid küsimusi "Olevikus" mainitud määral. Sellise aruande täitmisega tuli tolleaegsetel koolmeistritel küll tublisti vaeva näha. Saatesõnas nõudis inspektor kindlalt vastust igale küsimusele. Ta soovitas aruande täitmisel tekkivate raskuste ja arusaamatuste puhul ametivendada ja äärmisel juhul ka tema poole pöörduda juhatuse saamiseks. Sekillest ajast alates tuli iga 1 aastal 1. märtsiks sama vormi järgi koostatud aruande ilma meeldetuletust ootamata inspektorile saata.

1894. aasta novembris päris inspektor pastorilt andmeid kooli täpse asukoha üle. Vastati, et see asub Leisi vallas Oitme külas, Karja kirikust 6 versta põhjapool, 1,5 versta Triigi mõisast lõunapool ning 3,5 versta suurest Kuresaare-Soela maanteest kaugel.

1895/96. õppeaastal pidid õpilased koolis käima 70, 1. aasta kordajad 36 ja 2. aasta kordajad 18 päeva. Õpilasi oli 29.

1896.a. päris inspektor andmeid Karja kihelkonna luteriusu küla/koolide asutamise aja ning neile kuuluva maa-ala kohta. Pastor vastas, et need koolid asutatud üldiselt 1820. aasta ümber. Triigi koolile on antud ümberkaudsete talude ühismaast (karjamaast) 2,57 tiinu maad, mis ristikividega tähistatud, kuid senini vallale kinnistamata.

Järgmisel (1897) aastal tuli rahvakoolide inspektori kaudu korraldus, et igal koolil peab olema vallavalitsuse poolt välja antud ning lakkpitsati all läbinõõritud inventarirama.

Sama 1 õppeaastal vähenes koolipäevade arv: alalised õpilased käisid koolis 64 päeva ning kordajad ainult 16 päe-

va. Selle tagasimineku põhjust pole märgitud. Tuleb oletada, et mingisugune epideemia liikvel oli, mis normaalse koolitööd takistas.

Just samal ajal ka/vatseti koolipäevade arvu suuremist, nagu "Saarlane" sellest teatas.¹

"Karjast.

1868 - 1872 aastani oli meil vallakoolis ainult kolm päeva nädalas õpetus, 1872 a. kunni siiani neli päeva, nüüd on aga õpetuse aeg kuue päevale nädalas määratud. Selle tõttu on mitmed koolimeistrid ennast madala palga pärast ametist lahtinud. Palk ongi siin tõesti väikene, mõnes kohas on koolmeistri palk kaks vakka rugisid ja kolm rubla ha talve eest. Mine pea siis selle palga eest "kuue päeva" kooli ja toida sääl juures veel naest ja lasti."

Samas numbris oli veel teine lühisõnum just Triigi kooli aadressil:

"Koolidest kaduda mõned ära, nende seas ka Triigi külakool, kuhu hiljuti uus koolimaja ehitati."

Triigi kooli õpilaste arv oli küll viimaste aastate kestel pidevalt vähenenud.

Neid oli	1895/96	õppeaastal	29,
	1896/97	"	20
	1897/98	"	18
	1898/99	"	11

Kooli siiski ei suletud, sest ka teistes külakoolides ei olnud õpilaste arv suur. Uus aastasada tõi koolile uue nagu uut elu. Kuuepäevase koolinädala maksmapanek oli väärtuslikum muudatus, mille Vene rahvahariduse ministrium lahkuva sajandi lõpul kehtestas. Ka uus õppeprogramm

¹ Ajaleht "Saarlane" nr. 48 1897.a.

jõudis 1899. aasta 1. kohale. Selle uuenda/vast mõjust usu-õpetuse iga/nenud õppeviisi muutmisel oli juttu käesoleva 55. leheküljel. Järgneva/lt tsiteerin "Oleviku" sama artiklit teiste õppe/ainete suhtes.¹

"Raskem lugu on vene keeles. Vilunud õpetaja, kes vene keelt tunneb, võib sellega siiski toime tulla. Ema/keele piirid on ehk veidi laiemadki. Kolmanda talve la/stelt nõutakse, et nad arusaamisega ja hea rõhuga loeksid, loetu sisu jutustaksid. Pea/vad hea jao la/u le pea/st teadma; sõna- ja lauseõpetust ning kirjavahemärkide ta/rviitmist tundma. Kui programminõudeid täita jõutakse, on hea küll.

Rehkendamises nõuta/kse nimenumbreid.

Vene riigi geogra/fia/t nõuta/kse õige laialt.

Puhtakirja tundides tuleb ka joonestamist õpetada."

Kahjuks ei ole mina seda õppeka/va ja selle ulatust paberile pandult kunagi nägema juhtunud. Arvan et seda Saaremaa tsaariaegsetes külakoolides täies ulatuses ei ole rakendatud. Isiklike kogemuste järgi mäletan, et aastail 1908 - 1910, mil mina Saa/remaal Pihtla valla Reeküla veneusu külakoolis õppisin, selle õppekavas geograafiat ei olnud. Geograafiat, ajalugu, joonistamist ja võimlemist hakati siis Saare/maal alles kihelkonnakoolides õpetama. Joonestamist neiski ei õpetatud. (Võib ka olla, et "Olevik" oma a/rtiklis 1899.a. joonestamist ja joonistamist üheks ja samaks õppeaineks pidas.)

Koolipäeva de arvu ja õppekava poolest olid Saaremaa külakoolid möödunud sajandi lõpuks ametlikult küll mandri

¹ Ajaleht "Olevik" nr. 45 1899.a.

omadega võrdsel tasemel, kuid sisuliselt neist kaugemale maha jäänud. Triigi kooli võib siiski Saaremaa tolleaegsete paremate külakoolide hulka arvata, sest selles töötasid üksteise järel Tõnis Sepp, selle poeg Priidu Sepp ning Ado Medri ja selle poeg Gustav Medri ühtekokku ümmarguselt kaheksakümmend aastat. Aga selleaegsete külakoolidega oli nii: kus koolmeister kaua aega ametis püsis, oli kool ja koolitöö ajanõuete kõrgusel. Need neli meest said ~~said~~ oma koolitöö eest Karja pastoreilt aina kiitvaid hindeid, nagu ma Karja koguduse arhiivimaterajale sirvides võisin veenduda. Kuid siis tuli 1905. aasta, mil Gustav Medri koolmeistriametist lahkus ja Triigi mõisa valitsejaks läks. Pärast teda püsisid koolmeistrid Triigis ametis vaid aasta või paar.

Tutvusin Gustav Medriga 1923. aasta sügisel, mil ma Leisi algkoolis tööle asusin. Selleks ajaks olid mõisad tükeldatud ning Gustav Medril oli eluasemekoht endise Triigi mõisa lähedal. Tollal hakkas Triigi sadama tähtsus järsult tõusma. Põhja-Saaremaa kaubaveod mandrile ja sealt Saaremaale toimusid Triigi kaudu. 1919. aastal sõitis aurik "Endla" nädalas vaid ühe tuuri Sõru-Triigi-Taaliku-Heltermaa-Rohuküla-Haapsalu vahel ning selle kohapealse agendina Triigis tegutsesid Leisi kaupmehed Üksti ja Koort. Majandusliku elu arenemisega tihenes ka laevaliiklus ning Triigist hakati ühendust pidama ka otse Tallinnaga. Gustav Medri töötas 1923. aastal Balti Päästeseltsi agendina Triigi sadamas. Seda ametit pidas ta palju aastaid. 1925. aastal ta ehitas enesele elamu Leisi aleviku servale.

Gustav Medri - foto nr.7 - võttis Leisi seltskondlikust elust aktiivselt osa. Ta kuulus Kuresaare Eesti Seltsi Leisi Haruseltsi asutajate hulka (1908.a.) ning oli selle juhatuses kuni seltsi Leisi Haridusseltsiks reorganiseerimiseni 1925. aastal. Käitumiselt ja elulaadilt säilitas ta Kaarma seminaristide vanema generatsioonile omast klerikaalset tasakaalukust ja väarikust. Gustav Medri suri aastal 1934 ja on maetud Leisi kalmistule.

Uue sajandi esimesel aastakümnel oli Triigi kooli õpilaste arv väike ning kooli olukord mitmeti muutuv. Õpilaste arv neil aastail oli järgmine:

				õpil. kordajaid	
1900/01	14		1905/06	6	6
1901/02	16		1906/07	8	6
1902/03	11	kordajaid 6	1907/08	7	3
1903/04	13	4	1908/09	13	2
1904/05	6	6	1909/10	6	5

Osaliselt tuli õpilaste arvu kahanemine sellest, et Triigi kooli läheduses Mujaste külas 1903. aasta sügisel veneusu Ranna või Mujaste abikool avati. Sinna läksid õppima kõik ümbruskonna veneusuliste vanemate lapsed. See kool töötas pidevalt kuni 1917. aasta kevadeni ning selle õpilaste arv kõikus 15 - 20 vahel. (Lähemalt olen sellest koolist kirjutanud uurimuses "Jõiste ja Mujaste koolide ajalugu" lk.33 - 42.)

Lisaks sellele avati samas Oitme külas veneusu külakool (lk.4) 1908/09 õppeaastal uuesti ning see tõmbas veel omakorda Triigi koolist õpilasi ära. Kui siis kaheaegne koolmeister Gustav Medri 1905. aasta kevadel Triigi mõisa valitsejaks läks, muutus Triigi külakooli olukord hoopis viletsaks.

VILETSUSTE AJAJÄRK 1905 - 1918.

Algas ajajärk, mida õpetaja Bernhard Tösine Triigi kooli kroonikat kirjutades õpetajate katkuajaks nimetas. Selle ajajärgu esimene koolmeister Triigis oli Juhan Ehrlich, kelle kohta Kooli Kusta lausus (lk.7), et see pastor Wöhrmanni soosikuna ametisse pandud. Aleksander Kaubi jutu järgi osanud Ehrlich vene keelt väga nõrgalt. Kus ta õppinud oli, pole minul teada.

Juhan Ehrlich sai Triigi koolimajas ainult ühe talve töötada. Karja koguduse kihelkonnakool, mis pikki aastaid Aruste külas Karja köstrimajas tegutses, tõrjuti venestamisaja tulekul 1887. aastal sealt välja. Kirikumehed kartsid, et kihelkonnakooli Vene Rahvahariduse Ministeeriumile allutamisel köstrimaja kooli majaks tunnistatakse ning koguduselt ära võetakse. Maja kapitaalremondi vajaduse ettekäändel paigutati kihelkonnakool Öeste küla Tõnu tallu üürikorterisse.

Kihelkonnakooli rändamine mööda külakambreid kestis kuni 1906. aasta sügiseni, mil Mätja küla Lauri talu peremees üürilepingut enam ei pikendanud ning koolile kusa-gilt sobivaid üüriruume ei leitud. Triigi külakoolil oli tookord võrdlemisi korralik koolimaja ning õpilasi vähe. Ainult kuus koolikohuslikku last seal õppis ning samavõrra oli kordajaid. Kihelkonnakool koos selle koolmeistri Villem Metsaga paigutatigi siis Triigi koolimajja ja Triigi külakool selle koolmeistri Juhan Ehrlichiga saadeti mööda külakambreid rändama.

Esimene peatuspaik Triigi koolile Leiti samas Oitme külas Laratsi talu kambris. Pensionär Juhan Allikas Triigist õppis koolmeister Ehrlichi ajal kaks aastat selles koolis. Koolimajas olnud head ruumid, Laratsil olnud kitsas. Laratsi vanaperemees treinud koolipoistele piipusid. Allika oma sattunud Ehrlichi kätte ning see visanud piibu tulle. Juhan Ehrlich olnud Allika mälestuse järgi haiglane mees, kes sellepärast tihti koolist puudunud. Mõnikord käinud ta poeg ^{Jaak} ~~Heesep~~ koolilastele tarkust jagamas.

Karja koguduse arhiivist ma Juhan Ehrlichi koolitöö kohta mingisuguseid märkmeid ei leidnud, mis Triigi kooli kohta käiksid. Ometi oli sealt näha, et sellenimeline noor-mehe oli konsistooriumieksami sooritanud ning esmakordselt 1878. aastal koolmeistriametisse astunud. 1897/98. kooliaastal oli ta Purtsa külakoolis ametis. Pastor Wöhrmann on siis tema pedagoogilisi võimeid heaks ning tema õpilaste teadmisi usuõpetuse kõikidel aladel rahuldavaiks hinnanud.

Samast allikast on veel teada, et Jaak Ehrlich 1912. aastal koolmeistriametisse astus ning 1914/15. õppeaastal Aruste külakoolis lapsi õpetas. Arvatavasti oli see sama Juhan Ehrlichi poeg, kes isale Triigi koolis mõnikord abiliseks oli, nagu Juhan Allikas sellest jutustas.

Ühe aastaga olid koolilapsed Laratsi peremehe ära tüüdanud, nii et kool sügisel uut korterit pidi otsima. See leiti sama Oitme küla Peetri talu kambris. Ka koolmeister tuli uus.

ALEKSANDER JUHANI p. KAUBI sündis 20. augustil 1884. aastal Pärssamaa valla Ratla külas. Ta õppis Pamma külakoo-

lis, Karja kihelkonnakoolis koolmeister Villem Metsa ajal ning sooritas külakoolmeistri katse Kuressaares luteriusu konsistooriumis 1903.a. kevadel. Sama aasta sügisel sai ta Jõiste külakooli koolmeistriks ning töötas sellel kohal neli õppeaastat. Temast olen varemaltki kirjutanud.¹

Jõistest paigutas pastor Wöhrmann Kaubi Triigi külakoolmeistriks veidi pikantsetel asjaoludel. Kaubi oli oma tulevase abikaasaga veidi enneaegselt liig intiimsesse vahekorda astunud, mille nähtavad tulemused pastorele teatavaks tehti. Pastor ähvardanud süüdlase ametist vallandada. Kaubi oli ise koolitöö suvisel vaheajal mandril abiellumiseks vajalikku lisatulu otsimas. Kui ta teada sai mis teda ähvardab, pöördus ta kohe kodusaarele tagasi ja läks pastori juurde kanossasse. Laulatus toimus kiirendatud korras ning asi oli nagu kõigiti korralikult lahendatud, kuid pastor ei võinud sellist jumalavallatut asja siiski karistamata jätta - ta paigutas Kaubi sügisel teisele töökohale Triiki.

Järgmisel sügisel ei leidunud Oitme külas peremehi, kes Triigi külakoolile oma majas ulualust oleks andnud. Õpilasid oli vähe, ja et osa neist Moosi külas elasid, siis andis selle küla Tehve-Jaani peremees oma tühjaltseisva maja koolimajaks. Kevadel sündis sellega kummaline lugu, millest Karja kihelkonna üldkoolivanem Mihkel Soonlepp nõnda kirjutas:²

1 "Jõiste ja Mojaste koolide ajalugu" lk. 14 - 16.

"Saaremaa koolmeister tsaariajal" lk. 48 ja 49.

2 ORKA fond 2013, nimistu 3, säilitusühik 43 leht42.

"Täna sel päeval 42 teisel aprilil Triigi valla kooli mis Moosi külas korteri üüri peäl Juhani peres ja üürimaja Jaen Raun päralt oli, leitsin revideermises et Triigi valla kool ja üüritud koolimaja oma ainult ahju seisu kuhalt kadunud, ~~ainult~~ varem ed on siin veel näha. Kooliõpetaja ka kadunud, ja Triigi valla kooli seisu kohta ei leja mina mitte ei kuskilt poolt. Sündmus saab eel tuleval Kiriku konvendi peäl Kiriku nõu Kogule ja kuhalisele kooli kohtule ette pandud asja selgendamiseks ja otsustamiseks ja üüri raha 1910 a. I poole aasta eest neli (4) rubla kiini panna.

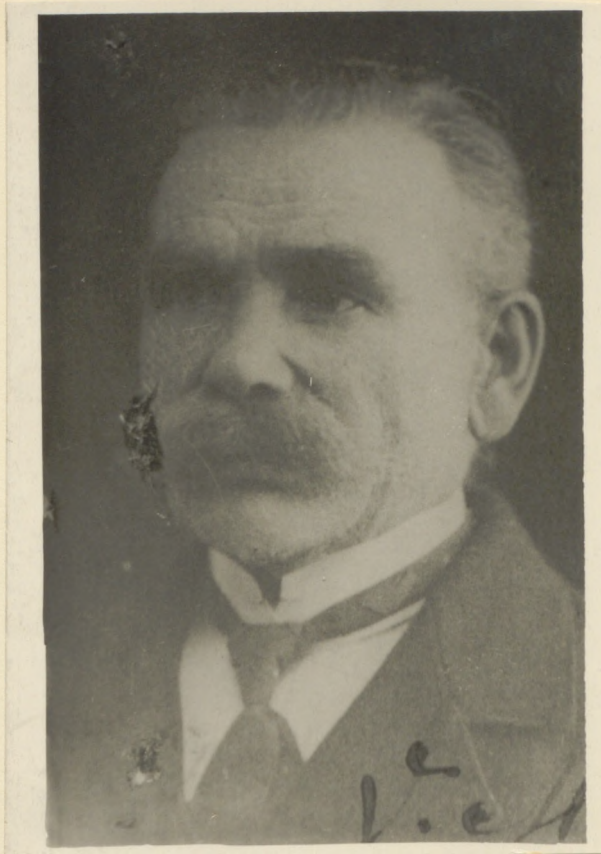
Kihelkonna koolivanem

M. Soonlep."

Kuidas koguduse organid seda asja lahendasid, pole minule teatavaks saanud. Soonlepa kirjast selgub, et terve koolimaja eest aastaüür tookord ainult kaheksa rubla oli.

Aleksander Kaubi seletas selle imeliku kadumise loo järgmiselt ära. Tehve Jaani maja, mis Triigi koolimajaks üüritud oli, sattunud eelmisel aastal maamõõdu puhul teise mehe krundi sisse ning tulnud sealt kõrvaldada. Majale ilmunud ostja ja peremees müünud selle ära. Ostjal olnud maja ära vedamisega kiire, ta tahtnud seda enne kevadiste põllutööde algust kätte saada. Lepitud siis kokku, et ostja võib selle enne õppetöö ametlikku lõppu nädalavõrra varem kätte saada. Kaubi läinud kohe varakult mandrile suvist tööotsa otsima, õpilased jäänud igaüks oma koju ja koolimaja rännanudki ostja õuele.

Kõige kummalisem selle asja juures olnud see, et rahvakoolide inspektor, kes varem kunagi Triigi koolis pole

9. Villem Mets lk.77.

10. Johannes Raun *FK 292-9* lk.79.

käinud, just sellel õnnetul viimasel koolinädalal seda Moosi külast otsima tulnud. Eks see siis saatnud kohe pastorile järelepärimise. Pastor saatis Soonlepa kohale olukorda uurima ning siis see selle akti kirjutaski. A. Kaubi ütles, et temal selle asja pärast erilist pahandust ega karistust pole kanda tulnud.

Järgmisel õppeaastal töötas Triigi külakool jälle Oitme külas. Saadi kaubale Mäelse talu peremehega, kes kooli üheks aastaks oma kambrisse lubas võtta.

Koolitöö revideerimise õigus läks 1887. aastast alates rahvakoolide inspektori kätte. Pastoritele jäi ainult usuõpetuse "katsumise" õigus. Seda katsumist toimetas pastor Wöhrmann (Karjas 1896 - 1927) igal kevadel. Tulemused märgiti ära sellekohases trükitud aruandes. Õpilaste ⁸teadmisi hinnati piiblilugemise oskuses, piiblilugude tundmises, katekismuses ja kirikulaulus. Enamasti märgiti neil aladel ainult üks hinne terve kooli kohta. 1909/10 õppeaastal, mil kool Moosi külas asus, toimetas pastor hindamist eriti põhjalikult, sest kool asus kirikla läheduses ning õpilasi oli vähe. Hindeid oli kolm: hea, rahuldav ja puudulik. Pastor paigutas õpilasi nendesse kategooriatesse järgmiselt:

	Head.	Rahuldavad.	Puudulikud.
Piiblilugemise oskuses	6	3	2
Piiblilugude tundmises	5	3	3
Katekismuses	8	1	2
Kirikulaulus	8	2	1

Koolmeister A. Kaubi ~~teadmisi~~ pedagoogilisi võimeid hinnati tema Triigi külakoolis töötamise ajal alati rahuldavaks. Samuti oli seda hinnatud ka tema Jõiste koolis töötamise ajal.

Pastor Wöhmanni aruandeist selgub, et Kaubi ajal Triigi koolil muusikariista ei olnud. Gustav Medri ajal olnud koolis kasutamiseks selle isiklik harmoonium 1898. aastast alates.

Mäelsel oli A. Kaubi Triigi külakoolis viimast aastat ametis. Järgmisel sügisel (1911) ta asus tööle Pamma külakooli. Kodanliku perioodi algul võttis Aleksander Kaubi (foto nr.8) osa algkooliõpetajaile korraldatud kolmeaastastest edasiharimise ja kutsetaotlemise kursustest Kuressaares, omandas algkooliõpetaja kutseõiguse ning oli kuni 1937. aasta sügiseni Pamma algkooli juhatajaks.

Ta suri 1969. aastal.

Kuna 1911. aasta sügisel Triigi külakoolil ei koolmeistrit ega kindlat asukohta polnud, otsustati see selle väheste õpilastega Karja kihelkonnakooli koolmeistri Villem Metsa hoole ja armu alla anda. Nõnda sai Triigi külakool pärast viieaastast rännakut oma koolimajja jälle tagasi. Nüüd oli ta aga kihelkonnakooli allüürnikuna vaeslapse osas. See polnud kaugeltki normaalne olukord.

Tegelikult oli selleks ajaks Karja kihelkonnakooli õpetöö tase, mis varematel aegadel koolmeistrite Redik ja Carl Allas'te hoolet olles sageli teistele Saaremaa kihelkonnakoolidele eeskujuks seati, päris tavalise külakooli madalusele langenud. Selle põhjuseks olid 25 rännuaastat, mil kool paigast-paika kolis ning koolmeister Villem Metsa puudulik kuulmine ja närvilikkus, millest juba eespool (lk.7 ja 8) juttu oli.

Villem Mets (foto nr.9) sündis Leisi vallas Aruste külas Kurniväljal 4. aprillil 1860. Ta õppis õppis Aruste

külakoolis ja Carl Allase ajal Karja kihelkonnakoolis. Kroonuteenistuses ta oli viis aastat ning õppis siis vene keele sõnas ja kirjast selgeks. Venestamisaja tulekul võttis Carl Allas ta enesele abiliseks ning Allase koolipöhlult lahkumisel jäi ta 1887. aastal Karja kihelkonnakooli koolmeistriks. Kaksikümmend viis aastat koolitööd oli ta närvid tublisti krussi keerutanud. Õpilasi oli neis kahes koolis kokku tookord küll vähe, kuid need olid ikkagi viie õppeaasta õpilased, igaüks erineva õppekavaga: nende õpetamine polnud kerge.

Pastori aruandes olid mõlemad koolid eraldi näidatud ning nende teadmised ja oskused rahuldavaiks hinnatud - väljaarvatud piiblilugemise oskus, mis kihelkonnakoolis oli heaks mainitud. Ka koolmeister Metsa pedagoogilised võimed peeti rahuldavaiks. Õpilasi oli:

	Külakoolis		Kihelkonnakoolis	
	Poisslapse		Poisslapse	
	Tütarlapse		Tütarlapse	
1911/12 õppeaastal	2	5	4	3
1912/13 "	3	6	3	4

Koolide ja koolivõrgu olukorraga ei olnud rahul. Neid küsimusi on vallavolikogudes arutatud ja otsustatud, nagu "Hääl" sellest teatas.¹

"KARJAST.

Hiljuti oli Leisi valla volikogus koolide ühendamise küsimus arutamisel. Et kooliolusid tõsta, otsustati Pammana kool Metsküla ja Jõiste kool Triigi kooliga ühendada, milledest Metsküla ja Triigi koolidel omad ~~majad ja hääd-platsid~~ platsid ja hääd majad on.

¹ Ajaleht "Hääl" 1912.a. nr.2.

Pääle selle otsustati veel iga kooli juurde laste magamiseruum sisse seadida, et pikema tee õpilased öömaja võiksid saada.

Ka otsustati Pärsuma vallaga läbirääkimisi alustada, et üle kahe valla kaheklassilist ministeeriumi kooli ehitada vahest praeguse Aruste kooli asemele. Need on ajakohased otsused ja soovid, kuid peaks neile ka teod järgnema. Kui palju ilusaid lootusi ja soovisid on ainult soovideks jäänud."

Kahjuks jäidki need kavatsused ainult kavatsusteks, nagu kohalik sõnumisaatja, kelle nime teada pole, seda elutargalt ette arvas.

Järgmisel aastal tuli muudatus. Karja kogudus ostis ära kiriku lähedalasuva Armuadra krundi ja maja. Need olid määratud Saaremaa pastorileskede vanaduskoduks, kuid selleks otstarbeks polnud neid vaja. 1913. aasta sügisel paigutati kihelkonnakool nendesse ruumidesse ja Triigi külakool sai jälle Triigi koolimaja täieõiguslikuks peremeheks.

Uueks koolmeistriks Triiki tuli omakandi mees JOHANES RAUN, kes sündis 4. aprillil 1888.a. Hiievälja külas Kuusiku talus (foto nr.10). Ta õppis samas Triigi külakoolis Gustav Medri juhatusel ning hiljem Karja kihelkonnakoolis Villem Metsa ajal.

Koolmeistriametit ei saanud ta Triigis täit kahte aastatki pidada, sest mobilisatsioon viis ta Teise Esimese maailmasõja ajal 1915. aasta algupoolel frondile. Tema õppetöö ja õpilaste teadmised hindas pastor Wöhrmann rahuldavaiks. Selle kroonikaraamatu esimese osa kirjutajad ei ole tema tegevusest peagu midagi lausunud.

Johannes Rauna sõjasõit lõppes õnnelikult. Kodukohta tagasi jõudes ta oma töökohta Triigi külakoolis tagasi ei nõudnud, olgugi et tal selleks täielik õigus oli. Põhjusteks olid Saaremaa külakoolmeistrite viletsad palgaolud. Teenimisvõimalused olid teistel tööaladel palju paremad. Seepärast hakkas endine külakoolmeister Tallinnas ja mujal mandril ehitustöölisena töötama.

Kui ma 1923. aasta sügisel Leisi algkoolis tööle asusin, tutvusin J. Raunaga isiklikult. Tollal töötas ta Leisis ~~tehtas~~ kiirel tõusuteel olevas Kadariku saeveskis ning püsis selle kompanii teenistuses kuni kodanliku perioodi lõpuni. Tal oli eluasemekoht ja elamu Leisi aleviku jõe-
poolisel serval, kus ta oma perekonnaga kuni surmani elas.

Johannes Raun oli vaikne ja tagasihoidliku iseloomuga mees, kes oma naabritega alati heas vahekorras elas. Ta suri 1967. aastal ning on maetud Leisi kalmistule.

Järgmine koolmeister Triigi külakoolis oli GUSTAV MAGUS. Õpetaja B. Tõsine mainib kroonikaraamatus (lk.7) Gustav Sepalt saadud andmeil, et Magus olnud 1904 - 1906 aastail Triigis ametis. See on eksitus. Aliide Medri kirjutab minule, et Gustav Magus tulnud pärast Johannes Rauna mobiliseerimist Triiki koolmeistriks. Praegu ta elavat seitsmekümne-aastasena Ameerikas, nagu seda Magusa Päremaal elav tütar kinnitanud. Sedasama kõnelenud Medrile ka Amalie Vahe, kes nii Johannes Rauna kui ka Gustav Magusa ajal Triigi koolis õppinud. Neil andmeil oli Magus õpetaja Tõsise poolt märgitud ajal alla kümne aasta vana ning Triigi koolis hoopis teised mehed ametis. Neil asjaoludel loen Aliide Medri kaudu saadud andmed õigeks, olgugi et

ma Karja koguduse arhiivist selle kinnitamiseks midagi ei leidnud. Seega oli Gustav Magus Johannes Rauna mobiliseerimise puhul selle sõjaväes viibimise ajaks Triigi küla-kooli ajutiselt ametisse võetud. Ta oli Koikla kandist pärit ja tookord mitte üle kuueteistkümnepäevase aasta vana.

Triigis ei olnud Magus mitte üle ^{kahe} ~~kolme~~ viletsa sõjaaegse õppeaasta (1915/16 ja 1916/17) ametis. Igatahes 1917. aasta sügisel Magus enam Triigis ei olnud ning sellel saksa okupatsiooniaastal korrapärast õppetööd koolis ei toimunudki. On vaid teada, et Karja kihelkonnakooli koolmeister Villem Mets kolme esimese sõja-aasta kestel ühe päeva nädalas koolmeistriga jäänud Jõiste koolis lapsi üle vaadanud ning õhtul vanemaile palvetunni pidanud. Sedasama olevat ta ka Triigi koolmeistri puudumise ajal 1917/1918. aastail mõnikord Triigi koolimajas teinud.

Gustav Maguse nime ei ole hilisemal ajal Saaremaa õppejõudude nimestikus minule mitte silma puutunud.

ALIIDE MEDRI oli kauaaegse Triigi koolmeistri Gustav Medri tütar. Ta sündis 1896. aastal Triigi koolimajas ja seal möödusid ka ta esimesed kooliaastad. Kui Triigi kool 1909/10 õppeaastal Moosi külas asus, õppis Aliide Jõiste külakoolis, kus tookord koolmeistriks oli Mihkel Nõukas. Hiljem ta lõpetas Karja kihelkonnakooli Villem Metsa ajal ikka samas Triigi koolimajas. Saksa keelt õppis ta juurde oma isalt, kes omal ajal Kaarma seminaristina seda tubliski õppinud ning pärastpoole Triigi mõisavalitsejana sagedasti praktiliselt kasutanud oli.

Kui saksa okupandid 1918. aasta algul külakoolidele veidi tähelepanu kinkima hakkasid, määrati Aliide Medri kaua

aega ilma koolmeistrita olnud Jõiste külakooli ametisse. 1918. aasta suvel võttis A. Medri osa Kuressaares okupantide poolt õppejõududele korraldatud suvekursustest, kus saksa keelt ja meelt õpetati. Sügisel palus ta ennast kodukohale lähemasse ning temale sünnikohana kodusesse Triigi kooli üle viia, kus tookord koht vaba oli. See soov rahuldati.

Triigi koolis ei saanud A. Medri kaua ametis olla. Sama aasta hilissügisel nõrkes sakslaste võim ning okupandid lahkusid 1918. aasta lõpul kiires korras. Eesti kodanliku vabariigi loomisega vabastati ametist kõik okupatsioonialajal ametisse määratud õppejõud ning 5. märtsil andis Aliide Medri Otto Uustalole üle Triigi kooli, sest viimane oli vallavolikogu poolt selle õppejõuks valitud.

Aliide Medri tegevusest Triigi koolis mäletavad tolleaegsed õpilased, et tema esimesena koolimajas lapsevanemaile väikese koolipeo õpilaste ettekannetega korraldanud.

Aliide Medri võttis osa 1919 - 1921 aastail haridusministeeriumi poolt algkooliõpetajaile korraldatud edasiharimise ja kutsetaotlemise kursustest Kuressaares ja Haapsalus ning omandas algkooliõpetaja kutseõiguse. Tema töötas kaua aega Hiiumaal Kassari algkoolis ning kujunes väga heaks õpetajaks. Läänemaa koolinõunik poeet Ernst Enno esitas tema kohta 31. jaanuaril 1928. a. järgmise iseloomustuse.

"Aliide Medri, Kassari saare 4-kl. algkooli õpetaja, kutseline, ametis seitse aastat. Eluvaade usuline idealism. Väga südamluk oma töös ja olemises. Tunnid hästi ettevalmistatud; metood küsimis-kostmiseline; töö tagajärjed hääd. Kord klassis hääd; meeleolu vaik-

ne töökus. Vahekord lastevanematega ja ümbrusega hää. Väga lugupeetud tegelane Kassaris. Kasvatav mõju eriline."

Allkiri.

See iseloomustus asub ORKAs, kuid kahjuks jäi täpne viit märkimata.

Eduka õppe- ja kasvatustöö eest tõsteti Aliide Medri astmevõrra kõrgemasse palgajärku ning kinnitati 1935. a. vanemõpetajaks. Viimased 10 aastat ta töötas nõukogude korra ajal Rapla rajooni Kodila 7-klassilise kooli direktorina ning elab praegu pensionärina oma isamajas Leisi alevikus.

Pensionärina töötas ta hiljem asetäitja õpetajana lühemat aega Leisi keskkoolis. Oma pedagoogilisest tegevusest Leisi lähistel kirjutas ta järgmiselt.

"Triigi külakoolis ma kasulikku vaevalt tegin. Olin ju noor algaja, kogemusteta nii õppe- kui ka kasvatus-töös. Suurt rõhku panin ilmekale lugemisele ja kirjavigade vältimisele. Vigu ravisin ma igal võimalikul hetkel. Lugemise ja rehkendamisega ma ei rutanud, alati kordamine kindlustas tugeva aluse ja edasijõudmine läks pärastpoole ladusalt. Vigade tekkimisel lohusin õpilast, laitusest hoidusin. Õpilased olid usinad ja sõnakuulelikud. Tundsin töörõõmu heade tulemuste puhul - see innustas uutele otsingutele.

Töötasin pensionärina veel Leisi Keskkoolis vene keele õpetajana lühemat aega. Nii et algus ja lõpp juhtusid olema kodukandi noorsoo keskel. Kui nüüd võrrelda neid kahte perioodi - siis on ^{vahe} ~~kehe~~ ilmne. Mulle meeldis mu töö algus, kuigi otsides, kobades ja leides.

Nüüd lõpul laabus kõik iseenesest. Kuid milline vahe kasvandike vahel. Tagasihoidlikud ja südamlikud õpilased oli poolsajandit välja vahetanud nende vastu, kel oli üsna vähe sarnasust eelmistega. Eks see ole muidugi progress inimkonna arengus, kuid mulle meeldisid mu Leisi-kandi lapsed palju enam mu elutöö künnisel kui nüüd."

Aliide Medri on minule käesoleva kroonika jaoks tänuväärselt palju andmeid andnud oma isa ja vanaisa ning Triigi külakooli kohta. Olgu ta tänatud!

Aliide Medri töötas Triigi külakoolis õppejõuna ainult mõned kuud - oktoobri lõpust 1918 märtsi alguseni 1919. Need olid murrangulised kuud, mil saarlased aastasadu kestnud saksa ristirüütelite ja nende järeltulijate ^{rõhumise} ning otsest saksa okupatsioonivägede rautatud kannalt vabanesid ja ise oma elujärge püüdsid korraldama hakata. Toimus ohvriterikas lühike ja äge "Upa sõda". Algas uue eesti rahvakooli rajamise ajajärk. Ja on kahju, et ta just siis pidi kujunenud olude sunnil Triigist lahkuma. Seega kestis edasi "Triigi koolmeistrite katk" - ikka igal õppeaastal uus õpetaja ning mõnikord ühe aastaga koguni kaks. Koolile ei tulnud see kasuks.

Asja sattusin artiklile, mis sunnib mind uuesti sajan-di alguse juurde tagasi pöörduma.¹ Ei saa vaikides möödu-da tolleaegse "Saarlase" mõisnike ees küürutamisest ja alal andlikust kintsukaapimisest ajal, mil Jakobsoni "Sakala" juba 22 aastat oli ilmunud. Autorit pole mainitud, kuid

¹ Ajaleht "Saarlane" nr.14 13.aprillil 1900.a.

"väljarändaja töömees", Aru valla Lausa talu saunamees Villem Mägi ei võinud see mitte olla. Ka Koikla mees Mihkel Soonlepp, Karja koguduse üldkooliõvanem, ei oleks tema pietismile vaatamata sellise artikliga toime tulnud.¹ Nende kahe Karja kihelkonna sulemehe selgroog tollal sellist küürutamist ei kannatanud. Küll võinuks sellega vastava tellimuse korral toime tulla mõni paendliku seljaga rahvavalgustaja. Et "Saarlase" toimetused sellise tellimuse andis, see on loomulik, sest mida muud võiski paruni ajalehelt oodata.

Artikkel oli järgmine.

"Suure kurvastusega leinavad T.(üügi) valla elanikud oma armastatud valla- ja mõisa-isa (Carl Ludvig von Poll A.S.) taga. Ta oli kui hää isa, kes oma lapsi (vallarahvast) armastas ja neid igamoodi aitas, kus võimalik oli. Rendimaksu kõrgendamises ei ole tema mitte väga himukas olnud; oma tööliste, iseäranis mõisa pererahva kohta ei ole tema ialgi valjust pruukinud. Kui midagi juhtus, siis noomis ta, (nii kui preester Eeli oma poegi,) ja sellepärast olivad ka tema teenija pereliikmed omal ajal Eeli poegade sarnased! Oma vallarahva kooli edendamiseks ei olnud tema käed ja süda ialgi kinni, vaid ta avitas ka siin igamoodi. 1886 aastal kinkis äralahkunud herra oma metsast kõik palvemaja (kus ka kõik vallalapsed koolis käivad) ehituspuid, ahju ja pliidi ehituse telliskivid ja veel mõnda muud. Ka koolmeistri palga maksis tema iga aasta kümme rubla raha ja neli vakka vilja. See oli üle valla palga koolmeistrile kingituseks. Keena and armastusest! Südamelikku tänu koolmeistri poolt

¹ Neist lähemalt A.Seppeli "LEISI 1." lk. 224 - 237.

veel haura põhja! - Kui ükskord näljaaasta 1866 ja 1867 a. oli, siis on herra von Poll oma mõisast toidukraami koolimaja juure kinkinud ja lastele toitu valmistada lasknud, et nad võinud koolis käia. Veel on lugemata palju hääd, mida tema oma vallarahva vastu on üles näitanud. Hulk aega oli tema ka Karja kiriku eestseisja, kus ta heldet ja lahket isameelt kogudusele avaldas. Uhkuse ja suuruse vaimu tema sees ei olnud, vaid armastus ja rahu, see oli tema südamlük püü. Sagedasti käis ta ka palvemajas Jumala sõna kuulutamas. Ülendagu igaüks kalli mehe mälestust seega, et tema armastuse tööd enesele eeskujuks võtab, sest "Armastus ei tee ligemisele kurja!"

Soovitan pärast selle artikli lugemist pöörata käesoleva 44. lehekülge, kus Mihkel Männik selle ülistatud filantroobi tegevust veidi teisest vaatevinklist valgustab.

KODANLIK AJAJÄRK 1919 - 1927.

Selle ajajärgu esimene Triigi algkooli õpetaja OTTO UUSTALO sündis 1897. aasta 25. detsembril Kogula vallas. Peale külakooli lõpetamist ta õppis kaks aastat Valjala kihelkonnakoolis ning pärast seda lõpetas Vana-Lõve ministeeriumikooli kursuse Gustav Nurme õpilasena. Ta võttis osa 1918. aasta suvel saksa okupatsiooniajal Kuressaares korraldatud õpetajate suvekursusest.

Otto Uustalo õppis 1919 - 1921 aastail Kuressaares õpetajate edasiõppimise ja kutsetaotlemise kursustel ja omandas algkooliõpetaja kutseõiguse. Peale selle ta õppis 1923. ja 1924. aastal Tartu ülikooli juures haridusministeeriumi 1921.a. 23. mai korralduse nr.22456 alusel algkoolide jaoks saksa keele õpetajate ettevalmistamise kursustel ning omandas saksa keele aineõpetaja kutse.

Triigi algkooli juhataja-õpetaja kohale asus Otto Uustalo 5. märtsil 1919. aastal. Enne seda oli ta juba 1915. aasta novembrikuust alates külakoolmeistriks olnud.

Valjala kihelkonnakoolis istusin temaga kaks aastat ühes koolipingis. Ta oli minust kaks aastat vanem ja tark õpilane. Erilist sõprust meie vahel ei tekkinud, sest tema seltsis meelsamini tütarlastega. Ta veeretas nendega üheskoos lauluviise ning täitis nende albumikesi teistelt laenatud kui ka endasepitsetud salmikestega. Minule meeldisid juturaamatud ja koolipoiste sporditembud rohkem.

Õpetaja H. Muri on teda Triigi kooliringkonna rahva mälestuste järgi iseloomustanud (lk.11). See iseloomustus

on minu arvates tabav ja asjalik. Sellele, mis õpetaja H. Muri tema riietuses ilmnenu pedantsuse kohta kirjutas, võin Uustalo hilisemate kolleegide jutu järgi mõnda lisada. Püha algkoolis töötamise ajal märkinud ta kooli kantselei uksele ära oma kõnetundide aja ning istunud siis küneid lastajaid oodates frakis ja targeldatud rinnaesise-ga ~~kantseleis~~. Küllastajaid käinud harva, kuid Uustalo oodanud neid ikka väljakuulutatud ajal ega tahtnud lapsevarenaid muul ajal jutule võtta. Sellist kommet Saaremaa koolides mujal ei olnud.

Otto Uustalo töötas Triigi algkoolis kolm õppeaastat. Need olid kodanliku Eesti esimesed iseseisvuseaastad, mil tsaariaegne külakool eesti algkooliks kujundati. Seda ümberkujundamist teostas õpetaja Uustalo hästi. Saaremaa koolinõunik Juhan Koppel saatis oma esimese aruande koolide kohta haridusministeeriumile 1920/21. õppeaasta lõpul. Aruande järgi oli Saaremaal tookord 117 algkooli. Õppetöö taseme poolest hindas Koppel neist 27 heaks ja 30 nõrgaks - ülejäänud olid rahuldavad. Triigi algkool oli paigutatud heade koolide hulka.¹

"Teated koolide kohta 1919.a."² teatavad, et siis töötas kool kolme jaoskonnaga, õpilasteks oli 13 poiss- ning 10 tütarlast; õppetundide arv nädalas oli 29. Kohe esimese tööaasta lõpul esitas Uustalo soovi kooli teisele kohale üleviimiseks, sest: "Triigi mõisa majad, mis praegu tühjad ja tarvitamata seisavad, on oma asukoha ja ruumide poolest väga sündsad rahvakooli sisseseadmiseks." Kahjuks jäi see soov teostamata.

1 ORKA fond 2013, nimistu 3, säilitusühik 410, lehed 1-4.
2 " " 1108 " 4 " 1249 " 1-248.

Tsaariaegselt koolilt päris Triigi algkool kogusummas 9 õppevahendit: 1 maakaart ja 8 mingisugust papile kleebitud vene keele tabelit.

Uue korra juures hakkasid lapsevanemad oma esindajate kaudu kooli hoolekogus kooli majandusliku külje ning koolikohustuse täitmise eest hoolitsema. Hoolekokku kuulusid ka valla volikogu poolt selleks valitud vallavolinikud. Lapsevanemate esindajad kooli õppenõukogus jälgisid õppetöö käiku ning sellega seotud küsimusi. Niimoodi võttis rahvas ise oma kodukoha kooli korraldamisest ja juhtimisest osa ning tookord nimetatigi algkoole rahvakooliks.

Järgmisel kahel õppeaastal töötas Triigi kool nelja õppeaasta õpilastega ühes klassikomplektis, sest 1919. aasta sügisel laiendati koolikohustus neljale õppeaastale.

Õpilasi oli 1919/20 õppeaastal 17 poiss- ja 12 tütarlast,

1920/21	"	21	"	"	16	"
---------	---	----	---	---	----	---

Õppeabinõude arv hakkas kiirelt kasvama. 1920. aasta lõpul oli neid koolil järgmiselt: keeltes 16, joonistamises 32, võimlemises 3, laulmises 1, matemaatikas 14, loodusteaduses 15, koduloos ja maateaduses 18 ning ajaloos 6, ühtekokku 105 eset. Õpilaste raamatukogus oli samal ajal 90 juturaamatut. Et Otto Uustalu pidude korraldamisest saadud raha eest raamatuid muretses, sellest kirjutas H. Muri eespool (lk.12). Need raamatud kanti kooli raamatukogu nimestikku. Raamatute hulgas oli õpilastele lugemiseks sobivaid raamatuid, kuid oli ka selliseid, mis selleks ei sobinud. Viimaseid kasutasid ümbruskonna täiskasvanud inimesed, kes ise selleks raha olid muretsenud. O. Uustalo täitis raamatukoguhoidja ülesandeid ja laenutas neid nii noortele kui vanadele.

Õpetaja Otto Uustalo ajast on säilinud õpilaste nimestik 1919/20 õppeaastast, mis nimede kirjapaneku viisi ja õpilaste vanuse suhtes võib huvi pakkuda. Esitan selle.

Nr.	Nimi	Vanus	Nr.	Nimi	Vanus
Esimene jaoskond.			11	Veilen Maria	10
1	Ait Mihail	8	Kolmas jaoskond.		
2	Aus Alex.	8	1	Aus Vladimir	13
3	Lemberg Olga	11	2	Freimann Lubov	13
4	Mägi Ossia	8	3	Pihl Sinaida	13
5	Raun Lubov	9	4	Rand Otto	10
Teine jaoskond.			5	Saar Arnhold	11
1	Kester Arkadi	9	6	Saar Karla	13
2	Krai Vassili	10	7	Väli Oskar	12
3	Lempuu Juhannes	10	Neljas jaoskond.		
4	Ost Maxim	11	1	Krai Alex.	14
5	Punjus Elice ^a veta	10	2	Rand Lubov	13
6	Puusepp Axel	13	3	Raun Albert	14
7	Rand Linda	8	4	Raun Olga	14
8	Raun Ella	10	5	Richrand Alex.	14
9	Raun Iida	12	6	Ost Alexei	14
10	Sepp Elice	10	-----		

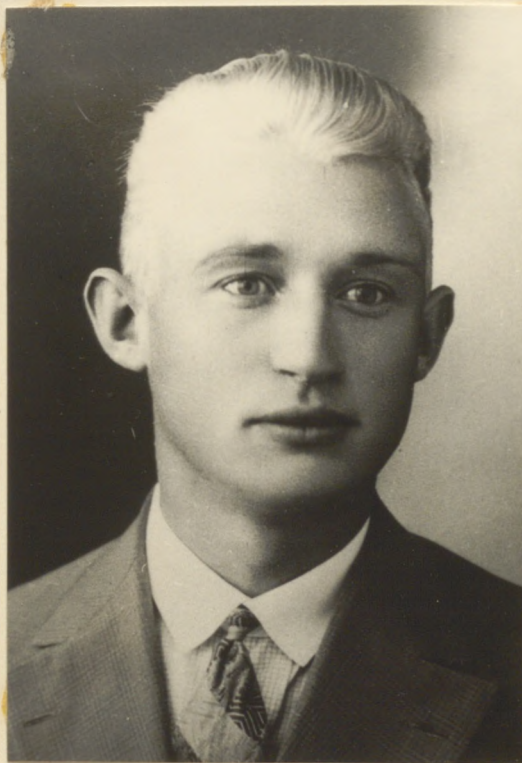
OTTO UUSTALO (foto nr.1) lahkus Triigi algkoolist enese soovil 1921. aasta sügisel. Ta valiti Pihtla valla Püha kolmekomplektilise algkooli juhatajaks. See kool asus vanas sünges ja niiskes pastoraadihoones, kus Uustalo tuberkuloosi haigestus ning mõne aasta pärast suri. Abielus ta ei olnud.

Otto Uustalo varase surma läbi kaotas Saaremaa õpetajaskond tookord enneaegselt ühe parema mehe endi hulgast.

FK 292-10

11. Aliide Medri lk.81.

FK 292-11

12. Herman Muri lk.96.

Pärast Otto Uustalo lahkumist ei ole ükski õpetaja Triigi algkoolis enam üle ühe õppeaasta paigal püsinud. Esimehe neist oli JAKOB SÜLD, kes 1921.a. sügisel kutseõiguseta õppejõuna ainult üheks aastaks sellele kohale määrati. Sild oli Leisi valla mees, Metskülast pärit ning vist Leisi kihelkonnakooli haridusega. Ta oli Kuressaares 1919 - 1921 aastail Kuressaares õpetajaille korraldatud edasiharimise ja kutsetaotlemise kursustest osa võtnud, kuid eksamitel komistanud.

Jakob Sülla alaline elukoht ning tema töökoht klerikaalides liinis olid Metskülas. Triigis ei kavatsenudki ta sügavamalt juurduma hakata. Esmaspäeva hommikul ta tuli ja laupäeva lõunast ta läks - peale koolitöö teda Triigis muu ei huvitanudki.

Koolis muutus olukord seevõrra, et neljanda õppeaasta õpilased lähedalasuvasse Leisi algkooli õppima saadeti. Sellega muutusid töötingimused Triigi algkoolis veidi paremaks. 1921/22 õppeaastal õppis Triigi algkoolis 14 poiss- ja 16 tütarlast. Täegelik õppetöö koolis algas 20. septembril ~~1921~~ ja lõppes 20. mail, tööpäevi oli 184. Õpilaste mõjuva põhjuseta koolist puudumise eest määras kooli hoolekogu viieteistkümnele lapsevanemale kogusummas 300 marka koolitrahvi.

Pärast Triigi koolist lahkumist töötas Jakob Sild Mustjala valla Järise algkoolis paar õppeaastat ning oli hiljem mõnes teises koolis lühemat aega puuduvate õppejõudude asendajaks. See võimalus kadus 1930. aasta paigu, mil kutseliste õppejõudude arv Saaremaal küllaldaseks muutus. Siis kolis Sild Kuressaarde, kus ta aiandusega tegelema hakkas ning praegugi elab.

LYDIA (LIDIA) Isaaki tütar DŠISS (abiellumisel perekonnanimi HÄNG. Foto nr.2) sündis Kuressaares 22. oktoobril 1903. aastal. Ta õppis Saaremaa Ühisgümnaasiumis, mille lõpetas 1922. aasta kevadel. Sama aasta sügisel määrati ta Triigi algkooli juhatajaks-õpetajaks. Tema tegevusest Triigis on õpetaja H. Muri eespool kirjutanud (lk.13) ning minul ei ole sellele midagi olulist lisada.

Triigist lahkudes läks Dšiss järgmisel sügisel Sõrve, kus ta töötas Mõntu, Kaavi ja Torgu algkoolides. Seal ta abiellus õpetaja Peeter Häng'iga. Üheskoos nad õppisid Tartu ülikooli juures korraldatud keelekursustel ning omandasid algkooliõpetaja erikutse saksa keele alal, nagu sellest Otto Uustalo kohta on kirjutatud käesoleva 87. leheküljel.

ADOLF-VOLDEMAR AUS (kelle eesnimi lk.13 ekslikult Aleksandriks muudetud) sündis 1887. aastal Valjala (Kogula) vallas Haeska külas. Ta õppis haeska külakoolis, Valjala kihelkonnakoolis ja Kaarma õpetajate seminaris. Kaua ta viimases õppis ja kas ta seminari õppekursuse lõpetas, pole kindlalt teada. Triigi algkooli tööle asudes kirjutas ta vastava aruandeplanketi lahtrisse "Kutseline (ei ehk jah): Ei, sest kutse dokument läks kaduma." Tollal hakati maakonna õppejõudude teenistuskirju korraldama ning Ausilt nõuti täiendavaid dokumente tema tervislise seisukorra, Kaarma õpetajate seminaris õppimise ning sõjaväkke võtmise ja sealt vabastamise kohta. Aus teatas, et tema kutsedokument sõjaväes kaduma läinud. Kuna Kaarma seminari lõputunnistust kodanliku Eesti ajal õpetajakutset tõendavaks dokumendiks ei loetud ning sellel palgaastme

määramisel mingit mõju ei olnud, loeti Aus kutseta õpetajaks. Õpetajate edasiharimise ja kutsetaotlemise kolmeaastastest kursustest Kuressaares ta osa ei võtnud. Õppejõudude maakondlikul koosolekuil ta mõnikord vilksatas, kuid tagasihoidlikult. Teda huvitasid rohkem majanduslikud küsimused ja oma talu Haeskas.

Triigi algkoolis tööle asudes oli Ausil juba 18-aastane tööstaaz, kuid sinna hulka oli arvatud ka sõjaväeteenistus Esimese maailmasõja ajal. Eelmisel õppeaastal oli ta Leisi valla Laugu (Nurme) ühekomplektilises algkoolis õpetajaks olnud. Puutusin Ausiga mõnikord kokku - pealiskaudselt ja möödaminnes kas vallamajas või siis kui ta oma kodukohast töökohale tuli või sinna laupäeval tagasi läks.

Kutseta õpetajana määrati Aus Triiki ainult üheks õppeaastaks ametisse. Hiljem määrati ta kutseliste õppejõudude puudumisel lühemaks ajaks siia-sinna asetäitjana ametisse. Kui selleks võimalused kadusid, töötas ta Haeskas oma talumajapidamises, mille ta naabritega võrreldes paremasse korda seadis. Ta elab praegugi kõrgeealise pensionärina Haeska külas oma majas.

BERNHARD Peetri p. TÕSINE sündis 13. oktoobril 1900.a. Lümada vallas Kipi külas taluperemehe noorema pojana. Ta õppis Lümada kaheklassilises ministeeriumikoolis ning oli esimest aastat õpetajaks 1919/20. õppeaastal Lümada valla Kurevere ühekomplektilises algkoolis. Sama aasta sügisel kutsuti ta sõjaväkke sundaega teenima.

Algkooliõpetajate kolmeaastastest edasiharimise ja kutsetaotlemise kursuste esimesest osast 1919. a. suvel Tõsine osa ei võtnud, küll aga kahest viimasest. Eksamid kur-

suste esimesel aastal läbivõetud õppeainetes ta sooritas 1922. aastal Rakvere seminari juures korraldatud järelkursustel. Ta sai algkooliõpetaja kutseõiguse.

Sõjaväeteenistusest vabanes Bernhard Tõsine 1924. aasta sügisel, mil ta Triigi algkooli juhatajaks-õpetajaks valiti.

Õpetaja H. Muri kirjutas Triigi kooli kroonikaraamatusse (lk. 16), et temale jäänud tumedaks õpetaja Tõsise ja Triigi ümbruskonna seltskonna^{suhete} lähenedamise põhjus. Õigem on rääkida vahekorra teravnemisest tema ja üksikute külakangelaste vahel. See kujunes nii kibedaks, et kord teel metsatöölt kojutuleva ning kirvega varustatud kangelasega vastamisi sattudes pidi Tõsine oma jalgade väledust demonstreerima. Sellest ajast kandis ta alati laskeriista taskus ning vajaduse korral ~~de~~ näitas, et tal see tõesti kaasas on.

Aga kui mehele midagi teha ei suudetud ~~teha~~, kasutasid külakangelased teisi võtteid, millest sõnum ajakirjandussegi sattus. Nimelt teatas Kuressaares ilmuv ajaleht "Saaremaa" nr.2 1925. aastal, et jõululaupäeva õösel Triigi koolimajja sisse murtud, õpetaja äraolekul selle kraam segamini paisatud ja kohver kõigega mis selle sees olnud ära viidud. Kohver ja selle sisu leitud hiljem laialipillutult naabri õuest. Asjast olevat politseile teatatud.

Niisuguseks kujunenud asjaoludel ei saanud õpetaja Tõsine järgmiseks aastaks enam Triiki jääda. Suvel ta valiti Lümända valla Atla algkooli õppejõuks.

Bernhard Tõsine (foto nr.3) oli tõsine ja asjalik õpetaja, kes teistes oludes oma õpilaste ja nende vanemate täielikku rahulolemist ja lugupidamist pälvis. Hiljem ta

töötas Lümända valla Karala ja Lümända algkoolides. Vanemõpetajaks kinnitati ta esimeste Saaremaa vanemõpetajate hulgas 1935. aastal.

1941. aastal küüditati Bernhard Tõsine koos perekonnaga Siberisse, kus ta hukkus. Ta abikaasa ja kolm tütart jõudsid peale mitmeaastast vintsutamist lõpuks kodumaale tagasi.

Järgmise kahe õppejõu kohta, kes 1925/26 õppeaasta kestel üksteise järel Triigi algkoolis töötasid, ei tea ma palju lisada, sest õpetaja H. Muri on neist võrdlemisi pikalt kirjutanud. LEOPOLD LAUG'ist ei ole ma peale tema Triigist lahkumist midagi kuulnud. Võin vaid mõningad täiendavad andmed tema kohta anda.

JAAN-LEOPOLD Reinu p. LAUG sündis 18. septembril 1904 ja õppis Saaremaa Ühisgümnaasiumis 15. jaanuarist 1919. aastast kuni 6. juunini 1924, mil ta selle kursuse lõpetas. Seega võis ta enne Triiki tulekut vaid ühe aasta Tartu ülikoolis õppida.

EDUARD Juhani p. HARK (foto nr.4) on eespool enese kohta väga täpsed andmed esitanud. Võin väga elavalt kujutada, kui raske temal võis olla Triigi seltskonnas kodunemine, sest tema ja ta eelkäija maailmavaated ja elusuhtumised olid diametraalselt erinevad. Harkide perekonnas valitses metodistide usulahule omane pieteetlik vagatsemine ning maailmalõbude põlgamine. Eduard Hargi noorem õde Lydia, kes paari aasta pärast Leisi algkooli õpetajaks määrati, pidi hiljem usukannatajana sageli töökohti vahetama ning nõukogude korra ajal koguni nooruses valitud elukutsest loobuma. Eduard Hark oli Triiki vaid

pooleks õppeaastaks määratud, kuid lahkumisel oli Triigi ümbruskonna rahvas tema arvates "hingeliselt täiesti arenemata ühiskond." Kas see hinnang ei olnud vähe ennatlik?

Pärast Triigist lahkumist läks Eduard Hark Kuressaarde Kaarma-Suurvalla kantselei tööjõuks. Tema hilisema käekäigu kohta puuduvad minul andmed.

HERMAN MURI (foto nr.6 ja 12) on ennast ja tolleaegst Triigi algkooli käesolevas kroonikaraamatus mitmekülgselt tutvustanud. Isiklikult tutvusin temaga juba tema Triiki valimise ajal 1926. aasta sügisel.

Nähtavasti hakkas õpetajaamet H. Murile meeldima. Kui Triigi algkool järgmisel aastal suleti, astus ta Saaremaa Ühisgümnaasiumi pedagoogilisse harusse õppima, et kutseõigust omandada. Kuna tal praktikaaasta Triigi algkoolis juba ette sooritatud oli, sai ta kutsetunnistuse ühe talvega kätte.

Herman Muri valiti pärast seda Leisi algkooli viiendaks õppejõuks. Ta oli hea ettevalmistusega tark õpetaja; täpne, asjalik ja nõudlik pedagoog, kes õppetöös häid tulemusi saavutas. Seltskondlikust tegevusest võttis ta aktiivselt osa näitelaval, laulukooris ja sportringis.

Pärast kolme praktikaaastat valiti Herman Muri Valjala valla Sassi (Veeriku) 6-klassilise algkooli juhatajaks, kus ta kuni nõukogude korra tulekuni töötas.

Lõpuks väike ülevaade koolikohustuse täitmisest Triigi algkoolis kodanlikul perioodil. Tsaariaja lõpul läksid saarlaste lapsed esmakordselt kooli, kui nad kümne aastaseks said. Õppetöö päevi oli nädalas kuus, kuid õppetöö

ise toimus ainult viiel kõige tumedamal kuul. Eesti esimene avalikkude algkoolide seadus määras õppetöö kestvuseks 30 nädalat aastas. Lapsed pidid aastavõrra nooremalt koolis käima hakkama, kuid teisest küljest laiendati koolikohustus neljandale õppeaastale. See oli harjumatult pikk aeg. Sügisel ja kevadel vajasis vanemad koduste tööde juures laste abi. Ka oli laste riietus ning jalatsid pika sõjaaja tõttu väga viletsad.

Kooli hoolekogu pidi valvama, et lapsed korralikult koolis käiksid. Mõjuva põhjuseta koolist puudunud päevade eest määrati lapsevanemaile rahatrahvi. Seda võimalust tarvitas Triigi algkooli hoolekogu väga tagasihoidlikult, kuid tuleb ka mainida, et sealsed lapsevanemad oma lapsi kergel südamele koolist ära ei jätnud. Ainult kolmel õppeaastal on minu silma puutunud andmeil Triigi kooli lapsevanemaile rahatrahvi määratud. Seda määrati

1919/20	õppeaastal	8	isikule	14	koolipäeva	eest,
1920/21	"	13	"	57	"	"
1922/23	"	13	"	59	"	"

Kehvikute laste koolikohustuse täitmise võimaldamiseks oli haridusministeeriumi eelarves sellekohane toetusfond. Triigi algkool sai selle fondi arvel 1921/22. õppeaastal kolm ja järgmisel aastal neli paari jalatseid ning neil ja ka järgmistel aastatel õpikuid ja õppetarbeid, mis kooli hoolekogu kaudu kooli kõige kehvemaile määrati. See oli muidugi ainult tilk merde. Üldiselt peab siiski tunnistanama, et Triigi ümbruskonna kehv rahvas oma laste koolitamise eest tõsiselt hoolitsesid.

KRONOLOOGILINE TABEL

õpetajate, õpilaste, õppeaja ja tähtsamate sündmuste kohta.

Vahele on jäetud need aastad, mille kohta andmed
puuduvad.

1822/23 Paavli Kusta on koolmeistriks Roobaka-Triigi mõisa-
koolis, kus aga õpilasi pole. "Saaremaa" 1934 lk. 535.

1825/26 Paavli Kusta. Poisslapse 11, tütarlapse 10. Roobaka
mõisakool töötab eraldi teises kohas.

1826/27 Tõnnis Sepp, kelle ametisse astumise aega pole täp-
selt teada.

1830/31 Tõnnis Sepp. P 6 T 8.

1837/38 " " Õpilasi kooliringkonnas 70; enamus
neist õpib kodus.

1839/40 " " P 26 T 13.

1842/43 " " P 19 T 16

1843/44 " " $23+15=38$.

1844/45 Priidu Sepp, eelmise poeg - ametivahetamise tõpne
aeg pole teada. $21+19=40$. Hakati kirjutamist õpeta-
ma. Koolipäevi nädalas 3, kirjutamist õppijail 4.

1859/60 Priidu Sepp lahkus, asemele tuli Ado Medri.

1860/61 Ado Medri. Õpilasi $19+8=27$.

1861/62 " " " $13+14=27$

1862/63 " " " $12+13=25$

1863/64 " " " $12+12=24$

1864/65 " " " $16+13=29$

1885/86 " " " 55. Kool töötab kindlalt 4 päe-
va nädalas. Ehitati uus koolimaja.

1886/87 " " Õpilasi 55.

1887/88 Gustav Medri. " $21+18=39$

1888/89	Gustav Medri.	Õpilasi	21+1	8=39.		
1890/91	"	"	Koolidelt	hakatakse	nõudma	pikki vene- keelseid aruandeid.
1891/92	"	"	Rahvakoolide	inspektor	lubas	Medril töötada Triigi ja Aruste koolis kor- raga - kummaski 3 päeva nädalas.
1895/96	"	"	Õpilasi	29.	Õppepäevi	kooliaastas 70, kordajail 1.aastal 36, teisel 18 päeva.
1896/97	"	"	Õpilasi	20.		
1897/98	"	"	"	18.		
1898/99	"	"	"	11.	Õppepäevi	kooliaastas 120, kordajail 21.
1899/00	"	"	"	14.	Anti uus	Õppeprogramm.
1900/01	"	"	"	14.		
1901/02	"	"	"	16.		
1902/03	"	"	"	11,	kordajaid	6.
1903/04	"	"	"	13	"	4.
1904/05	"	"	"	6	"	6.
1905/06	Juhan Ehrlich.	"	6	"	6.	
1906/07	"	"	"	8	"	6. Karja kihel- konnakool selle koolmeistri Villem Metsaga tõrjus külakooli koolimajast välja Oitme k. Laratsi t. kambrisse.
1907/08	Aleksander Kaubi.	Õpilasi	7+3=10.	Kool	töötas	Oitme külas Peetril.
1908/09	"	"	"	13+2=15.	Kool	töötas Moosi k. Tehve-Jaanil.
1909/10	"	"	"	6+5=11.	Kool	töötas Oitme külas Mäelsel.

- 1 910/11 Aleksander Kaubi. Õpilasi $2+6=8$. Oitme k. Mäelsel.
- 1911/12 Villem Mets. Õpilasi: kihelkonnakoolis $4+3=7$ Kool
külakoolis $2+5=7$
asus jälle Triigi koolimajas.
- 1912/13 " " " kihelkonnakoolis $3+4=7$
külakoolis $3+6=9$
- 1913/14 Johannes Raun. " $5+4=9$. Kihelkonnakool kolis
Armuaadrale.
- 1914/15 " " Raun mobiliseeriti kevadepoo-
le sõjaväkke.
- 1915/16 Gustav Magus.
- 1916/17 " "
- 1917/18 Saksa okupatsiooni tõttu kool ei töötanud.
- 1918/19 Aliide Medri. Ametis oktoobri lõpust 5.märtsini.
Otto Uustalo. Ametis alates 5. märtsist 1919.a.
Õpilasi $13+10=23$.
- 1919/20 " " " $17+12=29$. Koolil 4 klassi.
- 1920/21 " " " $16+21=37$. - do -
- 1921/22 Jakob Süld. " $14+16=30$. Koolil 3 klassi.
- 1922/23 Lydia Dsiss. " $16+17=33$.
- 1923/24 Adõlf-Voldemar Aus. " $16+12=28$.
- 1924/25 Bernhard Tõsine " $14+16=30$.
- 1925/26 Leopold Laug. I poolaastal.
Eduard Hark. II " Õpilasi $12+15=27$.
- 1926/27 Herman Muri. Õpilasi $14+13=27$. Õppeaasta lõpul
liideti Triigi kooliringkond Leisi kooliringkon-
naga ja Triigi algkool likvideeriti.

FOTOD.

1. Koolipere 1921. aasta kevadel. Õpetaja O. Uustalo.
2. " 1922 " " " " L. Dsiss.
3. " 1925 " " " " B. Tõsine.
4. " 1926 " " " " E. Hark.
5. Triigi koolimaja 1925. aasta kevadel.
6. Koolipere 1927. aasta kevadel. Õpetaja Herman Muri.
7. Õpetaja Gustav Medri.
8. " Aleksander Kaubi.
9. " Villem Mets.
10. " Johannes Raun.
11. " Aliide Medri.
12. " Herman Muri.

SISUKORD.

I Triigi algkooli kroonika, nagu see oli kirjutatud	lk.1.
Triigi seltskondlikust elust	29.
II Mida mina sellele täienduseks leidsin	33.
Viletsuse ajajärk 1905 - 1918	72.
Kodanlik ajajärk 1919 - 1927	88.
Kronoloogiline tabel	98.

TÄNUVAALDUS.

Tekstis leiduvate fotode eest Leisi fotomeeste
Greppidele minu suurim tänu!

Tallinnas novembris 1969.

A. Leppel.